

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 600 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Justitiestraat 21, Antwerpen

IS EENMAKING VAN HET NEDERLANDSE EN HET BELGISCHE PRIVAATRECHT PRAKTISCH MOGELIJK ?

Lezingen gehouden aan de Universiteiten te Amsterdam en te Utrecht door

Prof. Baron Emiel VAN DIEVOET †

De redactie heeft het genoegen hierbij de tekst te publiceren van een reeks lezingen door wijlen professor E. van Dievoet aan de universiteiten te Amsterdam en te Utrecht gehouden tijdens het academisch jaar 1947-1948. De lezingen bleven tot op heden onuitgegeven. De redactie dankt professor G. van Dievoet, die de tekst heeft herlezen en persklaar gemaakt. De historische gegevens zijn door de auteur verder ontwikkeld in zijn werk *Het Burgerlijk Recht in België en in Nederland van 1800 tot 1940*. De Rechtsbronnen, Antwerpen - 's Gravenhage, 1943.

De gestelde vraag is nog altijd actueel. Weliswaar zijn verscheidene ontwerpen van verdrag tot invoering van uniform recht door de Beneluxcommissie tot eenmaking van het recht van België, Nederland en Luxemburg voorbereid, maar weinig ervan is tot op heden door de Parlementen van de drie landen aangenomen. Anderzijds zal over korte tijd het nieuw *Gerechtelijk Wetboek in België in werking treden*, terwijl de Nederlandse Staten-Generaal een nieuw *Burgerlijk Wetboek* goedkeuren. Hierdoor zal het privaatrecht van het ene land nog meer afwijken van dat van het andere. Evenmin als in 1948, lijkt de eenmaking van het recht van België en Nederland de verwezenlijking nabij.

Inleiding.

De evolutie van het recht in Nederland en in België gedurende de laatste honderd jaar geschiedde buiten elk verband met die in het naburige land.

In de vorige eeuwen was dit anders.

Het privaatrecht was toen in hoofdzaak ongeschreven recht, zodat de rechtsleer in hoog aanzien stond en haar invloed veel minder dan thans binnen de landsgrenzen besloten lag.

De *Somme rural* van een Doornikse auteur, Jehan Boutillier, werd voor het eerst te Brugge gedrukt in 1479 en verscheen in 1483, d.i. vier jaar later te Delft in Nederlandse vertaling. (G. Van Dievoet, *Jehan Boutillier*

en de *Somme rural*, Leuven, 1951, blz. 93-94, 104-105, 111-112.)

De werken van verscheidene Zuidnederlandse auteurs van de XVe tot de XVIIe eeuw, Filips Wielant, Joost de Damhouder, Nicolaus Burgundus, Pieter Stockmans, werden in de Noordelijke Provinciën heruitgegeven of waren er althans zeer verspreid.

De werken van de grote Noordnederlandse juristen van de latere tijd, Hugo Grotius, Jan en Paul Voet, Ulrik Huber, Christiaan Rodenburg en anderen, hadden invloed op het recht der Zuidelijke Provinciën, hoewel te hunnen tijde Noord en Zuid reeds van elkaar waren gescheiden.

De Belgische omwenteling van 1830 bracht de volledige en definitieve breuk, ook op juridisch gebied.

Is thans een nieuwe tijd in aantocht ?

De Nederlands-Belgische betrekkingen staan, voor de eerste maal sedert meer dan honderd jaar, in het teken van de samenwerking. Onze regeringen hebben, reeds tijdens de bezetting, een verrekend initiatief genomen : ondanks ernstige moeilijkheden, schijnt de economische toenadering, waartoe alsdan besloten werd, in de nabije toekomst werkelijkheid te zullen worden. De culturele samenwerking op het gebied van onderwijs, muziek en plastische kunsten, heeft reeds verdienstelijke resultaten opgeleverd. Bij internationale besprekingen nemen Nederland en België meer en meer een gezamenlijke houding aan.

Zo rijst dan zeer natuurlijk de vraag : bestaat ook voor ons, juristen, enige mogelijkheid om op het ons eigen terrein nader tot elkaar te treden ? Maakt de samenwerking enige kans ? Kan naar een grotere overeenstemming in het recht van onze beide landen worden gestreefd ? Is wellicht gemeenschappelijkheid van recht te bereiken ?

Velen stellen op het ogenblik deze en dergelijke vragen, waarop een afdoend antwoord niet is te geven. De toekomstige politieke ontwikkeling zal het beslissende woord hebben te spreken.

Toch zijn er positieve, tastbare gegevens, welke wij, als elementen van een oplossing, wetenschappelijk kunnen beschouwen en beoordelen. Ik bedoel de op het ogenblik bestaande wetgeving, rechtspraak en praktijk in Nederland en België. Daar ligt immers het uitgangspunt, daarop valt verder te bouwen ofwel dient het bestaande vooraf geheel of gedeeltelijk te worden gesloopt.

En nu vraag ik: zijn die bouwstoffen zodanig, dat daarmee de grondslag van een mogelijke unificatie gegeven is? Of levert misschien het hervormen van het bestaande eerder zodanige bezwaren en moeilijkheden op, dat deze de meest enthousiaste verdedigers van rechts-eenvormigheid spoedig zullen ontmoedigen?

Dit zullen wij trachten te bepalen, zonder vooringenomenheid voor of tegen, aan de hand van het wetenschappelijk materiaal, dat ons ter beschikking staat.

Misschien zal een socioloog beweren, dat wij dieper dan het juridische dienen te peilen, en dat wij vooraf en vooral de economische en sociale kenmerken van onze beide landen en volken in ogenschouw moeten nemen.

In principe zou de socioloog gelijk hebben: het recht is er voor een bepaalde maatschappij, in een bepaalde tijd.

Een Nederlandse auteur, J.D. Meijer, schreef reeds in het jaar 1830, in een boek over de codificatie: «De wetgever houde rekening met de algemene grondbeginselen van het recht, doch eveneens en in de eerste plaats met het klimaat, de godsdienst, de dichtheid der bevolking, de aard van de bodem, de vorm der regering, de graad der burgerlijke vrijheid, de staat van handel en industrie en de zeden en gebruiken van het volk». (Vrij vertaald naar J.D. Meijer, *De la codification en général et de celle de l'Angleterre en particulier*, Amsterdam, 1830).

C.A. den Tex verklaarde negen jaar later: «Si leges cum ipsa conditione gentis non conspirant, vanæ sunt et irritæ» (C.A. den Tex, *Encyclopædia jurisprudentiæ*, Amsterdam, 1839).

Mijn landgenoot, Edm. Picard, bepaalde in 1899 in zijn *Droit pur*, wat hij noemt de motoren, welke de dynamica van het recht beheersen: «Un peuple est vraiment à l'état permanent de révélation de son droit». Ras, milieu, vreemde invloeden, navolging, atavisme, en zo meer vormen de grondslag van het recht van een volk op een bepaald ogenblik. «Pour discerner le droit, ce sont ces événements qu'il faut considérer et étudier.» De wetgever dient te zijn «un confesseur de l'âme générale», immers «on n'improvise pas plus une législation qu'on n'improvise une forêt». (E. Picard, *Le droit pur*, Parijs, 1908, blz. 144-155 en passim.)

Deze auteurs schreven terecht aldus. Want ook hij die niet tot de historische school in de rechtswetenschap behoort, moet toegeven, dat het geschreven recht eerst dan ook levend recht zal zijn, indien het berust op de economische en sociale werkelijkheid.

In dit opzicht kan het volgende gezegd worden. Onze landen en volken zijn voorzeker niet in alle opzichten identiek. Daar bestaan verschillen, welke het privaatrecht beïnvloeden: in de loop van onze uiteenzetting zullen wij daarvan enkele voorbeelden aanstippen. Ik meen echter a priori te mogen beweren, dat onze algemene sociale en economische structuur zodanig is, dat, voor een goed deel, de reële grondslag, waarop het privaatrecht dient te berusten, in beide landen dezelfde of ongeveer dezelfde is. Wellicht kunnen sommige verschillen in onze religieuze, morele of sociale opvattingen een gemeenschappelijke wetgeving bemoeilijken, b.v. op het gebied van de echtscheiding en de rechten van de gehuwde vrouw. Hierbij mogen wij echter niet uit het oog verliezen, dat dezelfde verschillen ook binnen de eigen grenzen van ieder land zich voordoen.

Het volkskarakter in Noord en Zuid heeft zeer zeker

zijn kenmerkende eigenschappen. Men vergete echter niet dat Ile de France, Provence, Bretagne en Bourgogne aan een zelfde recht zijn onderworpen, zonder dat zij zich daarover beklagen. Het wetboek Napoleon is lang van toepassing geweest in Rijnland en in Baden, alsook in enkele Italiaanse provincies.

De vraag overigens is niet of het gehele recht van Nederland en België voor unificatie vatbaar is. Zij luidt eerder zo, of de sociologische structuur van onze landen zich tegen eenheid van privaatrecht op nader te bepalen punten verzet: b.v. het verbintenissenrecht, het zakenrecht, het verzekeringsrecht, de burgerlijke rechtsverordering, om maar enkele voorbeelden te noemen.

Ik meen de aldus gestelde vraag, zonder meer, als volgt te mogen beantwoorden: globaal genomen, kunnen wij als zeker beschouwen, dat het economische en sociale leven in onze beide landen een voldoende gelijkenis vertoont om, op velerlei gebied, een recht te vergen, dat, wat zijn sociologische bouwstoffen betreft, niet verschillend behoeft te zijn.

En zo komen wij tot ons eigenlijk onderwerp: wat leren ons de bestaande wetgeving, jurisprudentie en rechtspraak, beschouwd als elementen van eenheid van recht of als mogelijke hinderpalen op de weg naar eenheid van recht?

I.

Wetgeving.

Onze aandacht gaat vooreerst naar de wetgeving. Immers, een uiterst gewichtig verschijnsel beheerst het gehele probleem: ons privaatrecht is hoofdzakelijk geschreven recht en wel nationaal geschreven recht.

De voornaamste bron van ons beider privaatrecht is en blijft de gecodificeerde burgerlijke wetgeving van het begin der XIXe eeuw. In België is het Wetboek Napoleon van 1804 van kracht gebleven; Nederland heeft in het jaar 1838 een zelfstandig Burgerlijk Wetboek uitgevaardigd, dat nog steeds de basis vormt van het Nederlandse privaatrecht.

Hoe is de verhouding tussen deze beide codificaties? Verschillen zij merklijk van elkaar? Is het Belgische privaatrecht Romaans en het Nederlandse Germaans? Zeer zeker niet.

Het Wetboek Napoleon is een merkwaardige wetgevende arbeid, waarin voorzeker Romeins recht, maar ook een grote hoeveelheid gewoonterecht is verwerkt, en dat bovendien in zekere mate is beïnvloed door de ideeën van de Franse Revolutie. Albert Sorel heeft het Wetboek Napoleon volkomen juist als volgt gekenmerkt: «Le Code civil, c'est la jurisprudence du droit romain et l'usage des coutumes combinés ensemble et adaptés à la Déclaration des droits de l'homme, selon les mœurs, convenances et conditions de la nation française» (A. Sorel, in *Le Code civil, 1804-1904, Livre du Centenaire*, I, Parijs, 1904, *Introduction*, blz. XXIX).

Het gewoonterecht is in het Wetboek Napoleon overgenomen uit de costumen van Parijs en Orléans. Maar deze costumen verschilden zeer weinig van die der Belgische provincies. Aldus de gemeenschap van goederen, de onbevoegdheid der gehuwde vrouw en zo meer.

Romeins recht is gecodificeerd in het zakenrecht, de algemene leer der verbintenissen, het contractenrecht. Maar ook dit was voor België geen uitheems recht. Dit Romeins recht gold ook in de *pays de coutumes*. Wat was het voor Romeins recht? Geenszins het authentieke, datgene van de klassieke juristen, zelfs niet datgene van Justinianus, maar wel het Romeinse recht, zoals het door de glossatoren, door de post-glossatoren en nog meer door de latere juristen, met name J. Domat en R.J. Pothier en door de praktijk aan de behoeften van de landen en volken van West-Europa was aangepast. Ook dit recht was in onze provincies sedert eeuwen als *ratio*

scripta van kracht, toen het Wetboek Napoleon het tot de waardigheid van wettenrecht kwam verheffen.

Met het *canonieke recht*, dat in het Wetboek is opgenomen, was het niet anders. De vorm van het huwelijk, de scheiding van tafel en bed en andere kerkrechtelijke instellingen van het familierecht behoorden tot de traditie van onze landen, sedert eeuwen.

Ook het *recht der Franse Revolutie* kreeg een plaats, die echter bescheiden was. De secularisatie van de burgerlijke stand en die van het huwelijk bleven behouden; evenzo de echtscheiding.

In sommige bepalingen vindt men de persoonlijke invloed van de *Eerste Consul*: de adoptie en de echtscheiding door onderlinge toestemming kunnen als zodanig worden vermeld, in verband met het stichten van een toekomstige dynastie.

Alle voorheen geldende rechten alsmede het nieuwe recht der Revolutie hebben in het Wetboek Napoleon hun aandeel gekregen. Deze heterogene massa werd tot een samenhangend geheel verwerkt, waarbij ieder exclusivisme zorgvuldig werd vermeden. Toch behield de traditie, meer bepaaldelijk de traditie van Noord-Frankrijk de overhand.

Het gecodificeerde Franse recht ging thans in alle richtingen uitstralen, ten dele wegens zijn degelijkheid, ten dele ook ingevolge het succes van de Franse wapens.

Hoe het privaatrecht in Nederland tot codificatie kwam, dient hier niet in den brede te worden ontwikkeld.

Het Franse recht kreeg een eerste Nederlandse vorm in 1809, met het *Wetboek Napoleon ingerigt voor het Koninkrijk Holland*. Het merendeel van de bepalingen van dit wetboek zijn aan het Wetboek Napoleon ontleend, direct of indirect, veelal zelfs woordelijk. Toch bleven verscheidene instellingen van het oudvaderlandse recht behouden.

Twee jaar nadien reeds, na de inlijving van Nederland bij Frankrijk, nam het oorspronkelijke Wetboek Napoleon, de *Code civil*, zoals men dit laatste in Nederland pleegt te noemen, de plaats van het Wetboek Lodewijk Napoleon in. En het bleef gelden tot 1 oktober 1838. Indien ik hier deze goed bekende feiten in herinnering breng, is het alleen om te beklemtonen dat Nederland in het begin der XIXe eeuw dertig jaar lang onder het Franse recht heeft geleefd.

Sedertdien geldt het Nederlandse Burgerlijk Wetboek van 1838. Het komt er nu op aan, de juiste plaats van dit wetboek ten opzichte van het Franse recht te bepalen.

Bij het begin zag het er naar uit, dat Nederland zich van het Franse voorgaande wilde verwijderen: Joan Melchior Kemper, de redacteur van het eerste ontwerp, beschouwde zulks als een nationale plicht. In het voorbijgaan moge worden opgemerkt, dat zijn werk nauwelijks nationaal en Nederlands was te noemen: het was hoofdzakelijk oudhollands romantisch, geleerd recht, veel meer dan eigen autochtoon recht. Verder waren ook door hem een aantal bepalingen uit het Wetboek Napoleon en uit het Wetboek Lodewijk Napoleon overgenomen.

De epische strijd, die zich ontspon tussen de Hollandse geleerde en de Waalse rechter Pierre-Thomas Nicolaï, de leider van de Belgische oppositie tegen het ontwerp van Kemper, is voldoende bekend, evenals de volledige nederlaag van deze laatste in de Staten-Generaal. Nicolaï kon hierbij rekenen op de medewerking van een aantal Noordnederlandse afgevaardigden; op geen ogenblik was iemand ernstig naar voren getreden om Kemper te steunen; Kemper zelf laakte « de weinige belangstelling van de meerderheid der noordelijke deputatie in alles wat het burgerlijk recht betreft ». De prakticiënen waren zijn opvatting al evenmin genegen. « Ook in het Noordelijk deel des Rijks », zo klaagde hij, « heeft een tijdsverloop van zes jaren, en vrees voor nieuw werk, aan de opvatting der Zuidnederlanders bij regter en pleitbezor-

ger eenen invloed verschaft ». (Joh. W.A. Naber, *J. M. Kemper*, Haarlem, 1913, blz. 236).

Kemper's ontwerp werd ter zijde gelegd. Nicolaï nam de leiding van de discussie in de Tweede Kamer op zich. De verdere werking ging in de richting van een Frans-getint wetboek. Was zulks in strijd met de nationale gedachte? Hogendorp meende van niet: « De beschaafde natien van Europa hebben zoodanige vorderingen gemaakt, dat het onmogelijk is geworden om nationale wetboeken in dien zin te maken, dat dezelve zouden strekken om de eene Natie van de andere af te zonderen. Het burgerlijk regt integendeel heeft, met zoovele andere zaken tot de menschelijke maatschappij behorende, eene strekking gekregen om hoe langer hoe meer onder alle de Natien overeen te stemmen en uit te loopen op een Europeesch Regt... Wij hebben toch niet dezelfde of soortgelijke wetten, omdat wij het voorbeeld volgen van deze of gene vreemde natie; maar omdat wij allen gelijkelijk, en langs gelijke wegen, in dezelfde beschaving zijn gevorderd ». (G.K. van Hogendorp, *Bijdragen tot de Huishouding van Staat*, IX, Eerste Stuk, blz. 241-242 en VIII, blz. 5-6).

Mr. van Kan heeft op uitstekende en volledige wijze het Nederlandse wetboek met zijn Franse voorganger vergeleken.

Hij wijst vooreerst op een reeks uitheemse instellingen, die uit het Wetboek werden geweerd: de familie-raad, het dotaal huwelijkvermogensstelsel, de adoptie, het eigenhandig testament.

Als specifiek vaderlandse instellingen stipt hij o.m. aan: het huwelijk bij gemachtigde, de echtscheiding wegens moedwillige verlating, het recht van opstal en de erfpacht, de boedelafwikkeling door bewindvoerders, de levering als vereiste voor eigendomsoverdracht, de openbaarheid en specialiteit van hypotheeken, de algehele gemeenschap van goederen, de *venia aetatis*, het recht van beklemming. Het wetboek bevat bovendien twee oorspronkelijke titels: zij betreffen de regeling van het bezit en van de zedelijke lichamen.

De auteur besluit zijn ontleding der bouwstoffen van het B.W. met de opmerking dat de hoofdzaak uit de *Code civil* gekomen is. Op zijn beurt verklaart hij, hoe het Franse recht, evenmin voor Nederland als voor België, als uitheems recht was te beschouwen: het Romeins recht, de « kerkrechtelijke massa », de « costumiere massa » waren, ook voor Nederland, traditioneel recht, terwijl het overgenomen Revolutionaire recht, behoorde tot « de veroveringen van den Nieuwen Tijd... de duurzame aanwinst der Revolutie op privaatrechtelijk terrein... rechtsbeginselen die in de wereld van West-Europa en daarbuiten universeel recht zijn geworden ». (J. van Kan, *Het Burgerlijk Wetboek en de Code civil*, in *Gedenkbok B.W.*, blz. 243-272).

Een andere Nederlandse schrijver, van Lunteren, maakt de volgende paradoxaal klinkende, maar niettemin juiste opmerking: « Daar onze codificatie een vrije bewerking van de Fransche is, is zij namelijk materieel veel meer in aansluiting aan het Germaansche recht uitgevallen, dan waarschijnlijk het geval geweest zou zijn, indien wij zelfstandig gecodificeerd zouden hebben. Immers in Frankrijk ligt aan de codificatie ten grondslag een omvangrijke literatuur van het inheemsche Oud-Fransche recht, terwijl bij ons de literatuur in hoofdzaak romanist was ». (S.A. van Lunteren, *Overzicht van de geschiedenis der Romeinsche en Oud-Nederlandsche Rechtsvorming*, Groningen, 1924, § 86, blz. 175).

En van der Heyden schreef: « Nationaal is datgene, wat past bij het eigen volk. Hiervan zijn de makers van onze wetgeving doordrongen geweest, toen zij verwierpen, wat verouderd, behielden wat nog deugdelijk voorkwam, maar dan ook niet duchtten leering te trekken van den geest, die ook buiten de eigen grenzen waaien

kan » (E. J. J. van der Heyden, *Het nationaal karakter van ons B.W.*, 1938, blz. 15).

Hoe het zij, voor een eventuele toenadering, is het aansluiten van het Nederlandse wetboek aan het Franse voorbeeld, een gelukkige omstandigheid te noemen. Deze aansluiting gaat zo ver, dat honderd artikelen van het Nederlandse Wetboek niet anders zijn dan vrije vertalingen van het Wetboek Napoleon.

Wil het Nederlandse volk van heden naar de opvatting van Kemper terugkeren? Ik geloof het niet. Mij is althans geen enkele verklaring van enige Nederlander, jurist of staatsman bekend, die zou verlangen dat het burgerlijk recht in Nederland in een andere geest dan die van het Burgerlijk Wetboek zou worden herschreven.

Dit was het eerste element bij de studie der mogelijkheid van samenwerking, waarop ik wilde wijzen. Een gunstig element, zoals uit de uiteenzetting blijkt.

Wat hier in verband met het Burgerlijk Wetboek wordt gezegd, geldt ook voor het Wetboek van Koophandel. In België werd de *Code de commerce* van 1807 dadelijk na zijn ontstaan van kracht; in Nederland trad in het jaar 1838 een eigen wetboek in werking. Beide gaan, wat hun hoofdinhoud betreft, terug tot de *Ordonnance du Commerce* van 1673 en de *Ordonnance de la marine* van 1681.

De verdere ontwikkeling van de wetgeving volgt in ieder der beide landen haar eigen weg. Ieder land zal, onafhankelijk van het andere, nationaal privaatrecht uitvaardigen, naar gelang de behoefte zich zal doen gevoelen, waarbij niet wordt gekeken naar hetgeen bij de nabuur geschiedt.

Zonder een nader onderzoek zou men geneigd zijn te denken, dat een geheel verschillende, zoniet zelfs een tegenstrijdige evolutie was te verwachten. Zal niet Nederland, op zich zelf beslissend, een andere richting uitgaan dan België, waar de invloed van de Franse wetgeving, meer dan in Nederland, levendig is gebleven?

Een vluchtig overzicht van de nieuwe wetgeving zal ons dadelijk overtuigen, dat de historische werkelijkheid een meer genuanceerd beeld te zien geeft.

Vooreerst echter wil ik aanstippen dat het geschreven recht van 1804 en 1838 zich goed heeft gehandhaafd. Onze wetboeken hebben de tijd en de sociale en economische evolutie getrotseerd. Natuurlijk zijn niet alle artikelen onaangeroerd gebleven: waar zulks zich opdroeg, hebben latere wetten onze codificaties gewijzigd en aangevuld.

De XIXe eeuw bracht niet veel nieuws. Een eerste grote verandering is de Belgische hypotheekwet van 16 december 1851. Maar die verwijderd ons niet van elkaar, integendeel, België had aldaar ingezien, dat de openbaarheid van de onroerende eigendom en de specialiteit van de hypotheek een vereiste vormde, waaraan moest worden voldaan. De wet van 1851 heeft derhalve een recht tot stand gebracht, dat met het Nederlandse recht nauw is verwant.

Pas omstreeks het jaar 1900 komt er werkelijk beweging in de privaatrechtelijke wetgeving en dan in beide landen, onder de drang van gelijkelijk gevoelde behoeften.

De behandelde onderwerpen en de strekking van de tot stand gebrachte nieuwe wetten lopen met elkaar volkomen parallel. De voornaamste hervormingen betreffen:

- De rechtstoestand van krankzinnigen;
- De rechtspersonen;
- De vrije bepaling van de contractuele rentevoet;
- De gelijkstelling van vreemdelingen met landgenoten, ten opzichte van erfenissen en schenkingen;
- De verzachting van de rechtsonbekwaamheid van de vrouw in het algemeen en van de gehuwde vrouw in het bijzonder;
- De toekenning van een erfdeel aan de overlevende echtgenoot;

- De beperking van de erfopvolging bij versterf in de zijlijn;
- Het openstellen van de mogelijkheid voor gescheiden echtgenoten om met elkaar te hertrouwen;
- Het onderzoek naar het vaderschap;
- De verbetering van de bepalingen betreffende uitkeringen tot onderhoud;
- De zogenaamde intellectuele eigendom;
- De bescherming van de minderjarige;
- De bescherming van de arbeider;
- De bescherming van de verzekerde;
- De bescherming van de pachter;
- De bescherming van de geldlener.

Tijdens de XIXe eeuw was het individualisme en het economisch liberalisme op het gebied van het burgerlijk recht behouden gebleven. Eerst in de XXe eeuw kwam de wettelijke bescherming van de zwakke contractant tot stand, en wel in beide landen. Dezelfde ideeën, dezelfde behoeften leidden in Noord en Zuid tot soortgelijke hervormingen.

Wat echter de concrete inhoud en de vorm betreft, gelijken de bedoelde wetten weinig op elkaar: de detailregeling is verschillend; de wetgever werkt nu niet meer naar een bepaald model, hij is veel zelfstandiger geworden en kiest zijn formulering zelf.

In het voorbijgaan kan worden aangestipt, dat de redactie van de nieuwe bepalingen, zo in Nederland als in België, over het algemeen, bij de wetboeken ten achter staat. De stijl is veelal breedsprakiger, ingewikkeld, de tekst streeft er meestal naar, alle mogelijke gevallen op te lossen. Een honderdjarige praktijk heeft de techniek van de wetgeving niet verbeterd, wel integendeel.

Het handelsrecht in Nederland heeft zich sneller ontwikkeld dan in België en het staat thans veel verder van de *Code de commerce* dan het Belgische. Wel heeft België zich een bijna volledig nieuw wetboek geschonken, maar de beginselen zijn veelal ongewijzigd gebleven (behalve b.v. wat de naamloze vennootschap betreft).

In Nederland is meer vernieuwd: het zeerecht, het faillissement werden grondig gewijzigd. Veel werd zonder meer afgeschaft; de « handel » als criterium voor de toepassing van het handelsrecht is vervangen door het « bedrijf »; het Nederlandse recht der handelsvennootschappen is zeer verschillend van het Belgische.

Het is vanzelfsprekend, dat het geschreven privaatrecht van na 1838 een struikelblok van belang op de weg naar rechtseenvormigheid betekent.

Zulks is vooral waar, wat de wetgeving ten behoeve van de zwakke contractant aangaat. Op dit gebied toch wordt gewikt en gewogen en tussen politieke partijen onderhandeld; amendementen worden voorgesteld en op hun beurt geamendeerd. Niet slechts het Parlement, niet slechts elke partij, maar haast elke parlementair wil zijn eigen opvattingen doorzetten. Aldus ontstaan zeer ingewikkelde hervormingen, welke als uitvoerartikels moeilijk in aanmerking kunnen komen. Zo zijn b.v. het Nederlandse en het Belgische pachtrecht van de laatste jaren door een zelfde gedachte ingegeven. Ik stel mij echter niet goed voor dat een van onze landen zijn pachtrecht zou willen ruilen voor het pachtrecht van het andere, en betwijfel of Regeringscommissies het zouden kunnen brengen tot het opmaken van een gemeenschappelijk nieuw ontwerp, dat door onze Parlementen ongewijzigd zou kunnen worden aanvaard.

Hetzelfde kan worden vastgesteld op het gebied van de arbeidswetgeving.

Deze conclusie klemmt te meer, wanneer men in het oog houdt, dat het privaatrecht tot bescherming van de zwakke contractant nu en dan wordt aangevuld door administratieve reglementen, door beslissingen van de

betrokken groepen, paritaire comités, zelfs door het optreden van de Regeringen in bepaalde gevallen.

Toch mogen wij de moeilijkheden niet overschatten: alles samengenomen, zijn de ingetreden veranderingen niet zeer groot van omvang. Zulks is voor beide landen waar.

Mr. Levenbach schrijft in het *Gedenkboek B.W.*: « Onze beschouwingen over het verband tussen de zo ingrijpende maatschappelijke veranderingen, die wij bezagen en de wijzigingswetten die wij beschreven, moeten besloten worden met de vaststelling, dat het Burgerlijk Wetboek, althans in zijn tekst, door een eeuw geschiedenis toch betrekkelijk weinig beroerd is ». (M. G. Levenbach, in *Gedenkboek B.W.*, blz. 161-162).

En Prof. R. Vandeputte, in een studie over de ontwikkeling van het Belgische burgerlijk recht tijdens de laatste vijftig jaar, noteert: « Er gaapt geen afgrond tusschen het burgerlijk recht van vroeger en hetgeen thans van kracht is. Er bestaat slechts een zekere ontwikkeling. Zij geschiedt wellicht in vlugger tempo naarmate de tijd vordert. Zulks belet echter niet dat de meeste hoofdstukken van ons wetboek thans nog ongewijzigd vigeeren ». (R. Vandeputte, *De ontwikkeling van ons burgerlijk recht tijdens de laatste vijftig jaar*, in *Rechtskundig tijdschrift voor België*, 1938, blz. 426).

Mijn besluit wat de wetgeving betreft, volgt met een dwingende noodzakelijkheid uit de feiten zelf. De wetboeken van 1804 en 1838 zijn op velerlei gebied, zoniet identiek, dan toch zeer verwant met elkaar; zelfs de tekst van de bepalingen is op vele plaatsen gelijklopend. De latere wetgeving heeft de oorspronkelijke rechtsinstellingen op enkele plaatsen gewijzigd en ook buiten het Burgerlijk Wetboek is nieuw recht tot stand gekomen: recht van gelijke strekking, voorzeker; maar tevens, zeer verschillend recht wat zijn concrete inhoud en de vorm van zijn bepalingen betreft. Gelukkig is de kern onaangeroerd gebleven.

Voor toenadering en uniform recht blijven ruime mogelijkheden bestaan, aan een « hereniging » voor het gehele burgerlijk recht valt nauwelijks nog te denken.

II

De jurisprudentie.

De wetgeving is niet de enige bron van het recht en ons onderzoek zou zeer onvolledig zijn, indien wij niet onze aandacht besteedden aan de vraag of en in welke mate een jurisprudentie van meer dan honderd jaar de kans op een gemeenschappelijk privaatrecht zal beïnvloeden.

De wetgevers van de eerste jaren na de Franse Revolutie zouden die vraag eenvoudig niet hebben begrepen.

Robespierre toch verklaarde: « Le mot de jurisprudence des tribunaux... doit être effacé de notre langue ». (Assemblée Const. 18 nov. 1790, in *Archives parlementaires*, 1re série, t. XX, blz. 516, kol. 1).

Voor de wetgevers van 1790 en volgende jaren was de rechter en behoorde de rechter te zijn de nederige dienaar van de wet.

Op haar beurt zal de rechtsleer, honderd jaar lang, in Nederland en in België, de rechter voorhouden, dat hij geen andere taak heeft te vervullen dan de wet op het bijzonder geval toe te passen. De rechtsleer gaat te werk, alsof het gehele recht in de wet geschreven is.

Zij is overtuigd, dat de wet bij machte is, om in alle omstandigheden de gewenste uitkomst te verschaffen, mits deze met de vereiste aandacht wordt gelezen en met alle ter beschikking staande dialectische middelen wordt uitgelegd.

Maar de rechter ging zijn gang. Op geen enkel ogen-

blik heeft de jurisprudentie zich tot de zuivere toepassing van de wet beperkt. Integendeel heeft zij op velerlei gebied nieuw recht tot stand gebracht.

Een interessante studie zou zijn te schrijven over de psychologie van het gerechtelijk debat. Voor de meeste rechtsgeleerden, ligt het uitgangspunt van de beslissing bij de wet en worden de feiten, door « subsumptie » onder de regel gebracht. Voor de rechter gaat het andersom: het debat gaat niet uit van rechtsregelen, maar van het leven. Beide partijen stellen de zaak zó voor, dat de rechter als mens bij het geval betrokken wordt. Daarbij stellen beide bepaalde omstandigheden in het licht, ten einde de rechter te overtuigen, dat het « recht », d.i. niet de wet, maar de gerechtigheid, zich aan hun zijde bevindt.

Bewust of onbewust staan zij op het standpunt, dat voor de rechter het recht in het bijzonder geval gelegen is, in het geval met zijn eigenaardigheden en omstandigheden. En de rechter, vooral de lagere rechter, stelt veelal, in de diepte van zijn geweten, de eiser of de verweerder in het gelijk of in het ongelijk, zonder dat hij of voordat hij aan de toepassing van enige wettelijke bepaling heeft gedacht.

Een vrij onbevagen houding van de rechter ten opzichte van de wet kan men aflezen van de jurisprudentie van de eerste helft der XIXe eeuw, in Nederland en nog meer in België.

De rechter hield zich toen weinig op met geleerde beschouwingen. « Il est évident », « cela est fondé sur le droit naturel autorisé par une loi positive », « la solution est conforme à l'équité et à la saine raison », « si l'on suivait l'opinion contraire, il ne resterait plus d'autre garantie qu'une vaine formule », « il serait contraire à l'équité et à la saine justice ». Al deze formules vind ik in de Belgische rechtspraak van 1814 tot 1830. Zij worden niet nader verklaard en zijn veeleer de tolk van het rechtsgevoel van de rechter, dan de uitkomst van juridische redeneringen. Zelden kwam de dogmatiek aan het woord. De rechter « sprak » recht.

Ook in Nederland handelde de rechter doorgaans aldus. Hij paste de wet toe zonder geleerdheid; zijn motivering was sober en bondig; ook hij bevestigde, meer dan hij redeneerde.

Mr. Fockema Andreae heeft de rechtspraak van de Hoge Raad voor het tijdperk 1839-1850 onderzocht en kwam tot het besluit, dat het er vooral op aankwam, aannemelijke, verstandige en redelijke beslissingen te geven. De woorden worden gezegd « uitdrukkelijk », « stellig », « duidelijk », « ten duidelijkste » datgene te betekenen wat in het arrest te lezen staat; de Hoge Raad spreekt van een « onmiskenbare bedoeling », of van iets wat « met geen mogelijkheid kan bedoeld zijn », van een bepaling die « tastbaar gemaakt is met het doel om... » (J. P. Fockema Andreae, *De methode van interpretatie van het B.W. van 1838 tot heden*, in *Gedenkboek B.W.*, blz. 79-80).

Deze directe methode echter was niet algemeen gebruikelijk en zij zal niet onbeperkt in stand blijven. De rechtsleer van de XIXe eeuw zal haar invloed laten gelden. Naar gelang de tijd vordert, zal aan de rechtsgeleerdheid meer aandacht worden geschonken. En die rechtsgeleerdheid was, in Nederland zoals in België, in Nederland wellicht nog sterker dan in België, dogmatisch, maar vooral en vooreerst legistisch.

De opmerking betreft meer bepaaldelijk de hogere rechters, het Hof van Cassatie en de Hoge Raad, minder de lagere rechters. Deze laatsten staan dichter bij het leven en worden onvermijdelijk sterker beïnvloed door de werkelijkheid. Hieraan kunnen wij toevoegen dat de rechters, buiten enige praktische commentaar, in de rechtsleer weinig belang stellen. Gelukkig is de Duitse

panceteengeleerdheid der XIXe eeuw in Nederland haast zonder invloed gebleven en heeft de Belgische rechtspraak die geleerdheid volkomen geïgnoreerd.

Zal dan de rechter het roer omgooien en de wet toepassen fiat lex pereat mundus? Zeer zeker niet: de rechter voelt zich verantwoordelijk en zal, ook in de tijd van het ongebreidelde legisme, de gerechtigheid verdedigen tegen een droge en vaak levensvreemde logica.

Een Duitse filosoof, H. Vaihinger, heeft lang geleden, een werk geschreven over « *Die philosophie des Als ob* ». Daarin verdedigde hij de stelling dat de menselijke geest zich laat leiden door niet bestaande, door hem gefingeerde werkelijkheden, d.w.z. geestesbeelden, waarmee hij arbeidt alsof zij realiteiten waren.

Vaak is mij dit werk in het geheugen gekomen bij het bestuderen van onze rechtspraak. De jurist, en speciaal de rechter, wekken dikwijls de indruk, dat zij inderdaad op die wijze te werk gaan. Men wil een oplossing, degene die zich aan het geweten als de ware en de rechtvaardige voordoet. Maar men voelt zich gebonden door de wet. Men interpreteert dus de wet pragmatisch, teleologisch, men schrijft haar de gewenste betekenis toe.

Een Franse auteur, E. H. Perreau, in zijn boek *Technique de la jurisprudence en droit privé* (1923), citeert het woord van een wijze rechter, die hem het volgende toevertrouwde: « Le juge ne cherche dans les livres de droit que la formule de ses décisions ».

Fr. Gény, die een *Préface* schreef voor het werk, vertolkt zijn indruk als volgt: « L'impression qui domine l'esprit, c'est que la jurisprudence moderne pratiquerait une interprétation tendancieuse, à l'image de celle qu'on a parfois attribuée aux vieux jurisconsultes de Rome. Mais alors, les divers moyens de l'interprétation apparente ne seraient que des trompe-l'oeil ».

Het onderzoek van de evolutie der rechtspraak in Nederland en in België, heeft mij tot de overtuiging gebracht, dat de rechter, ondanks alle wetten en ondanks elke theorie, streeft naar het resultaat dat hij als mens oordeelt het ware en het goede te zijn, en dit ook bereikt, wanneer geen formele tekst hem zulks absoluut belet.

Na deze inleidende beschouwingen betreffende de techniek van de rechtspraak, komen wij er toe, het antwoord te verschaffen op de vraag: hoe hebben de Nederlandse en de Belgische rechters hun Burgerlijk Wetboek geïnterpreteerd? Worden gelijklopende teksten door hen op dezelfde wijze verklaard? Of is het resultaat verschillend?

Zeer dikwijls komen onze rechters tot dezelfde oplossing. In vele gevallen kon het niet anders, omdat de uitkomst zich als het ware opdrong. Doorgaans ook raadplegen de rechters dezelfde rechtsleer: Nederland heeft, vooral in de eerste helft van de XIXe eeuw, veel ontleend aan de Franse auteurs, dezelfde die ook in België aan de orde waren: Pothier, Merlin, Toullier, Dalloz en andere; de Gentse Professor Fr. Laurent had in Nederland veel invloed, en werd er bijna zo veelvuldig als in België geciteerd. Thans nog wordt de Franse doctrine door de Nederlandse rechtsgeleerden tot verklaring van het B.W. gebezigd, hoewel minder dan in België. De Nederlandse auteurs, Opzoomer, Diephuis, Asser, stonden op een zelfde standpunt, wat de algemene rechtsleer betreft, als de Franse en de Belgische rechtsgeleerden van hun tijd.

Ook de Franse jurisprudentie werd en wordt nog geregeld geciteerd en men weet hoezeer de rechter zich aan precedënten gebonden acht.

De Nederlandse jurisprudentie van het burgerlijk recht brengt dan ook, in de meeste gecontroleerde gevallen, een verklaring, welke met de Belgische en met de Franse overeenstemt.

Ik zeg: in de meeste gevallen. Maar toch niet altijd, evenmin als de Belgische rechtspraak steeds met de Franse overeenstemt.

De Nederlandse rechter is niet de Belgische, evenmin als de Belgische de Franse is. De Nederlandse rechter voelt zich, sterker dan zijn Belgische collega, gebonden door het bevel van het gezag niet alleen, maar ook door de uitspraak van de geleerde jurist. In dit opzicht staat de Belgische rechter dichter bij de Franse, hij veroorlooft zich meer vrijheid dan de Nederlandse. Hiervan zij vele voorbeelden.

Daarbij heeft de Nederlandse rechter steeds voor de geest het voorschrift van de wet op de Algemene Bepalingen waarbij hem wordt op het hart gedrukt: « Gewoonte geeft geen regt, dan alleen wanneer de wet daarop verwijst » (Wet 15 mei 1829, art. 3).

De Belgen delen in Nederland, met de Fransen, de roep, dat zij nu en dan wel eens onbedachtzaam en zeer gauw beslissen. De Nederlander is anders: hij denkt rijpelijk na en men ziet hem pas later een oplossing aanvaarden, die elders reeds in doorgedrongen. De jurisprudentie draagt de sporen van deze verschillende geestesrichting.

Aan de ene zijde dus, een grotere eerbied voor het voorschrift van de wet of wat daarvoor wordt aangezien, alsmede een zekere schroomvalligheid tegenover het nieuwe; — aan de andere zijde, een strekking om het persoonlijk oordeel ruimte te laten voor de interpretatie van de teksten en een mindere gehechtheid aan het tot dan toe bestaande.

Deze verscheidenheid in de geestesgesteldheid van de rechter is nog niet alles. De rechter staat in de dienst van zijn volk. Wanneer nu dit volk denkt en voelt op een hem eigen wijze, en wanneer de economische en sociale behoeften verschillen, zal ook de rechtspraak anders uitvallen en zullen eensluidende wetsbepalingen somtijds een uiteenlopende interpretatie krijgen. Ook de sociale structuur van een land beïnvloedt de rechtspraak.

Dit zijn, naar mijn mening, enkele diepliggende oorzaken, waarom de Nederlandse en de Belgische rechtspraak tot verschillende resultaten komen, op bepaalde punten, waar nochtans de wettelijke teksten gelijklopend zijn.

Enkele voorbeelden zullen het door mij beweerde illustreren.

De ouderlijke macht is in onze landen op eenzelfde wijze geregeld. En vóór de kindervetten van het begin van deze eeuw, was de ontzetting van de ouderlijke macht door geen onzer wetboeken uitdrukkelijk geregeld. In Nederland voelde de rechter zich machteloos tegenover de misbruiken van de ouderlijke macht.

De Belgische rechters integendeel hebben zich, evenals de Franse, zonder enige wettelijke bepaling, het recht toegeëigend om de uitoefening van het ouderlijk gezag te controleren, te regelen en zelfs, indien nodig, aan onwaardige ouders te ontnemen. Een arrest van Brussel verklaarde: « Il y a lieu de retirer en droit (au père indigne) l'administration de la personne et des biens de son enfant mineur... et de la transférer à (la mère) ». (Brussel, 10 juli 1889, *Pas.* 1889, II, 417).

Een zelfde terughoudendheid toont de Nederlandse rechter ten aanzien van het zogenaamde bezoekrecht. De vader of de moeder, die na de echtscheiding niet met de voogdij belast is, kan geen aanspraak maken op een recht om de kinderen te zien of met hen omgang te hebben: in een zodanig recht zou een verdeling liggen van de ouderlijke macht of de voogdij, waartegen artikel 301a Ned. B.W. zich verzet. De Belgische jurisprudentie kent zonder aarzelen het bezoekrecht toe aan de vader of de moeder, die de ouderlijke macht niet uit-

oefent; zij gaat verder en verleent het bezoekrecht ook aan de grootouders.

Is het uitsluitend, omdat de wet de ontzetting van de ouderlijke macht en het bezoekrecht ignoreerde, en hij alleen volgens de wet mocht rechtspreken, dat de Nederlandse rechter meende, niet te kunnen ingrijpen? Ik weet het niet, maar het is wel mogelijk, dat een strakkere opvatting van de ouderlijke macht, beschouwd als een onschendbaar persoonlijk recht van de ouders, een woord heeft meegesproken.

Op een ander terrein is de Nederlandse jurisprudentie uiterst progressief te werk gegaan, ik bedoel het terrein van de stichting. Het bereikte resultaat is hoogst merkwaardig. In Nederland bezit thans eenieder de bevoegdheid om van zijn vermogen goederen af te zonderen tot een bepaald doel en zodoende, door een eenzijdige verklaring van zijn wil, zonder inmenging van het Staatsgezag, een rechtspersoon in het leven te roepen. Niet de wet, maar de gewoonte en de rechtspraak samen hebben, met behulp van enkele aanknopingspunten in de teksten, deze gewichtige rechtsinstelling erkend en georganiseerd.

Zulks was, tot de wet van 27 juni 1921 in België onmogelijk. Stichtingen werden alleen rechtsgeldig verklaard ten voordele van opebare besturen of openbare instellingen, als daar zijn de gemeente, de kerkfabrieken, de commissies van openbare onderstand. Politieke oorzaken hebben de jurisprudentie in België in een geheel andere richting gestuurd dan in Nederland.

Het Nederlands Burgerlijk Wetboek verklaart in zijn artikel 263: «Echtscheiding kan nimmer door onderlinge toestemming plaats hebben».

Ondanks deze bepaling, die onbetwistbaar tot de openbare orde behoort, is sedert een arrest van de Hoge Raad van 22 juni 1883, (W., 4924) de echtscheiding door onderlinge toestemming mogelijk geworden. Volgens de Nederlandse jurisprudentie is de gerechtelijke bekentenis een volledig bewijs, ook ter zake van echtscheiding. Uit deze beslissing hebben de jurisprudentie en de praktijk afgeleid, dat bij niet-verschijning van de gedaagde, de door de eiser gestelde feiten moeten worden geacht niet te zijn tegengesproken en dus te zijn bewezen. — Met toepassing van twee, schijnbaar onschuldige bepalingen van het procesrecht, is artikel 263 praktisch buiten toepassing gesteld.

Heeft de Hoge Raad dit resultaat ook werkelijk bedoeld? Vond hij de beperking van het recht op echtscheiding reeds in het jaar 1883 te scherp? Of is de Hoge Raad tot zijn uitspraak gekomen door het eenvoudige hanteren van de regelen der uitlegging, zoals hij zelf zegt «om reden dat de wet hier generlei uitzondering op artikel 1962 Ned. B.W. heeft voorgeschreven»? Men zal het wellicht nooit weten.

Hoe het zij, de echtscheiding door onderlinge toestemming behoort thans tot het positieve recht van Nederland, en de jurisprudentie heeft artikel 263 in zijn tegendeel verkeerd. Modellen van echtscheidingsovereenkomsten zijn in gebruik, welke nu en dan door de rechtspraak worden geldig verklaard.

In België bestaat niets dergelijks en worden de overeenkomstige artikelen, op grond van een overweging van openbare orde, strikt toegepast. Misschien is het verschil hieraan toe te schrijven, dat het Belgische wetboek een bepaling inhoudt, die het recht op echtscheiding verleent op grond van elke grove belediging en dat dit begrip voor een ruime toepassing vatbaar is gebleken.

In bepaalde gevallen krijgt men de indruk, dat de rechter het niet aandurfte, de wet te interpreteren zoals het sociaal en economisch wenselijk schijnt. Daarvan zijn in de Belgische jurisprudentie voorbeelden en in de Nederlandse meer nog dan in de Belgische.

Overspel van de vrouw, wanneer het door de man is uitgelokt, wordt door de Nederlandse rechtspraak beschouwd als een grond tot echtscheiding: immers overspel is overspel.

Schoonzonen en schoondochters blijven, na echtscheiding, aan hun schoonouders levensonderhoud verschuldigd, al zijn deze ook de ouders van de schuldige echtgenoot, immers zwangerschap wordt door echtscheiding niet opgeheven.

De legetaris heeft geen zakelijke vordering, immers het legaat wordt door het Ned. B.W. niet uitdrukkelijk als een titel van eigendomsverkrijging vermeld.

De koper is niet verplicht, behalve wanneer zulks uit de overeenkomst blijkt, het door hem gekochte in ontvangst te nemen, immers de wet legt hem deze verplichting niet uitdrukkelijk op.

Cessie van toekomstige vorderingen wordt juridisch onmogelijk verklaard.

De exceptio non adimpleti contractus wordt niet erkend, daar de wet haar niet vermeldt en zij in strijd is met de gevolgen van een rechtsbegrip, het rechtsbegrip der ontbinding van overeenkomsten.

In al de vermelde gevallen beslist de Belgische rechter anders en naar mijn mening sociaal en economisch doelmatiger, hoewel ook in België geen uitdrukkelijke teksten te dien aanzien aanwezig zijn.

In de reeks van de hier geciteerde beslissingen zijn er ongetwijfeld verscheidene, die de rechter zijn ingegeven door zijn plichtsbefef jegens de wet, eerder dan door zijn rechtsgevoel: o.m. die betreffende het uitgelokte overspel en de onderhoudsplicht jegens schoonouders na echtscheiding.

Men mag echter de invloed van de techniek bij de toepassing van het recht niet overschatten. Er zal, hier en daar, wel een diepere grond aanwezig zijn geweest, een eigen waardering, door de Nederlandse rechters, van de tegenover elkaar staande belangen.

Op het gebied van het verbintenissenrecht bestaan nog, of bestonden een tijd lang tussen de Belgische en de Nederlandse jurisprudenties aanmerkelijke verschillen, welke juist aan een verschillende waardering van belangen zijn toe te schrijven.

Prof. E. M. Meijers heeft erop gewezen, dat de Nederlandse rechter het belang van de schuldenaar zwaarder laat wegen, waar bij de Franse rechter — laat mij hieraan toevoegen ook bij de Belgische rechter — het belang van de schuldeiser de doorslag geeft.

Hiervan kunnen menigvuldige voorbeelden worden aangehaald.

Het bestaan van een natuurlijke verbintenis wordt, buiten de bij de wet bepaalde gevallen, in Nederland eerst sedert 1926 door de Hoge Raad aanvaard.

De aansprakelijkheid van de notaris wordt in Nederland zeer strikt, in België zeer ruim opgevat.

De evolutie van de onrechtmatige daad in Nederland geschiedde langzaam. Tot het arrest van de Hoge Raad van 31 januari 1919 (N. J. 1919, 161), werd het woord «onrechtmatig» gelijkwaardig verklaard met «strijdig tegen een wetbepaling». Pas door dit arrest werd het begrip onrechtmatige daad in Nederland voor de eerste maal ruim opgevat, zoals in Frankrijk en in België steeds het geval was geweest.

De vergoeding van de immateriële schade bleef lange tijd een onderwerp van discussie, totdat de Hoge Raad, eerst bij arrest van 21 mei 1943, (N. J., 1943, 455), zich uitsprak ten voordele van de vergoeding van deze schade. De Belgische rechtspraak heeft immer voor morele schade een geldelijke vergoeding toegekend.

Aan de verrijking zonder oorzaak is in Nederland weinig aandacht besteed: nog steeds geldt de regel, dat een actie wegens ongegronde verrijking alleen kan wor-

den ingesteld, waar de wet zulks uitdrukkelijk bepaalt. In België heeft de rechtspraak steeds voorgehouden dat het morele voorschrift « nul se peut s'enrichir sans cause aux dépens d'autrui » een rechtscheppende functie vervult.

Ten slotte een woord betreffende de eigendomsoverdracht tot zekerheid. Artikel 1198 Ned. B.W. verklaart dat: « Pandrecht op lichamelijke roerende zaken en op inschulden aan toonder wordt gevestigd door het brengen van het pand onder de magt van den schuldeischer... Het is niet bestaanbaar op zaken, die in de magt van den schuldenaar... worden gelaten ». Net zoals in België (artt. 2071 en 2076 C.c.)

Nu wordt in Nederland veel kapitaal door brouwerijen in het café- en restauratiebedrijf geïnvesteerd. En talrijke autobusondernemingen hebben grote behoefte aan kasmiddelen.

Caféhouders en autobus-ondernemers kunnen veelal buiten hun inventaris of hun autobus niets als zekerheid aanbieden. Pandgeving is dus niet mogelijk zonder dat daardoor het bedrijf zelf wordt stilgelegd.

De praktijk heeft het volgende uitgedacht. De caféhouder of de ondernemer, ten einde zich krediet te verschaffen, verkoopt zijn inventaris of zijn autobus aan de crediteur tot zekerheid, met het recht en de verplichting om, bij afloop van de lening, de inventaris of de autobus aan gelijke prijs terug te kopen.

In geval van beslag door een andere crediteur, zal de zogenaamde eigenaar voorgaan en de inventaris of de autobus tot voldoening van zijn vordering mogen verkopen, niet als eigenaar, maar zoals een beslagleggende schuldeiser zou doen. De hier bedoelde zogenaamde eigendomsoverdracht wordt door de Hoge Raad rechtsgeldig verklaard. Een gedeelte van de rechtsleer protesteert en spreekt van simulatie. Maar de jurisprudentie volhardt in haar houding.

De Belgische rechtspraak verwerpt deze oplossing als strijdig met de bepalingen betreffende pandgeving.

Ik meen te mogen verklaren, dat de Nederlandse jurisprudentie hier, tegen de tekst van het Ned. B.W. in, een economisch belang heeft willen dienen, het belang van de koophandel.

Dit zijn enkele voorbeelden, waaruit duidelijk blijkt, dat de oplossing die door de rechtspraak aan eensluitende teksten wordt gegeven, niet altijd identiek uitvallen.

Ligt in dit feit een grote hinderpaal op de weg naar eenvormigheid van recht? Ik geloof het niet. Sommige van de aangestipte verschillen zijn door de meest recente rechtspraak reeds opgeheven. Andere blijken geen onoverkomelijke moeilijkheden te zullen opleveren.

Om te besluiten wil ik toch nog dit zeggen. Wanneer wij eenmaal gemeenschappelijk privaatrecht mochten hebben tot stand gebracht, zou de toepassing daarvan toch nu en dan leiden tot verschil van interpretatie. Dit blijkt uit de hier besproken historische ontwikkeling. Om de hervorming volledig gaaf te bewaren, zou een enkel Hoogste Gerechtshof over het privaatrecht van onze beide landen dienen te waken, één Hoge Raad of één Hof van Cassatie, maar voor een zo verreichende hervorming zijn de tijden nog niet rijp.

Een ander, partieel, maar wellicht voldoende hulpmiddel zou kunnen worden gevonden in de oprichting van een Arbitrage Hof. De Staten, niet de particulieren, zouden, in geval van verschil van rechtspraak op een belangrijk punt, bevoegd worden verklaard om een rechtsoverdracht in te stellen tot authentieke interpretatie van de gemeenschappelijke teksten. De aldus tot stand gekomen beslissing zou voor beide landen bindend worden verklaard.

III.

De praktijk.

De wet en de jurisprudentie verschaffen ons geen volledig beeld van het werkelijk in de maatschappij levende recht.

De rechtshistoricus, die het oudvaderlandse recht verlangt te kennen, vergenoegt zich niet met het naslaan van keuren, costumen, edicten, ordonnantiën en rechtsboeken; hij onderzoekt tevens de documenten van de praktijk, de formulieren-verzamelingen, de cartularia, de libri censuales en zo meer. De moderne rechtsgeleerde, als het ware verblind door het geschreven recht, meent veelal met het naslaan van de wet en de jurisprudentie te kunnen volstaan.

Geheel ten onrechte. In verband met koop en verkoop, leningen, schenkingen en testamenten, boedelscheidingen, huwelijkscontracten e.d. liggen tussen de minuten van de notarissen schatten verborgen, die voor de kennis van het recht even groot belang kunnen opleveren als een handboek over burgerlijk recht. Hetzelfde kan gezegd worden van de archiefstukken van banken, verzekeringsmaatschappijen, vervoerondernemingen, registratiekantoren, kantoren van hypotheekbewaarders enz.

Ook in het gewone doen en laten der mensen, speciaal op economisch gebied, openbaart zich recht, dat de aandacht van de jurist ten volle verdient.

Een zeer interessant, hoewel thans niet meer actueel voorbeeld van een recht, waarbij de gewoonte en de praktijk het wonnen op de wet, vormde tot de recente wetgeving, het pachtrecht in België. Een uitgebreide enquête, door mij zelf bij de belanghebbenden en deskundigen in 1910 ondernomen, heeft aangetoond, dat, over een groot gedeelte van het Vlaamse land, een oude gewoonte was in stand gebleven, die « pachtersrecht » werd genoemd, en krachtens welke aan de afgaande pachter vergoeding verschuldigd was voor het stro en de stalmest, door hem op de hofstede achtergelaten, voor de nog in de grond aanwezige meststoffen, « navetten » en veldvruchten, zelfs voor bepaalde bouwwerken en beplantingen. Een soortgelijk gebruik was in het land van Doornik bekend onder de eigenaardige naam van « droit de chapeau ». Het pachtersrecht bestond eeuwen vóór het Wetboek Napoleon, de meeste costumen hadden het gehomologeerd en nader geregeld. De wet van 30 ventose jaar XII had het, met het overige oud-burgerlijk recht, afgeschaft. Desondanks leefde het pachtersrecht ongestoord verder en kreeg het, door het steeds intensiever worden van de Vlaamse landbouw, een steeds hoger stijgende betekenis.

De jurisprudentie heeft haar best gedaan om het aldus levende recht een civielrechtelijk kleedje aan te passen. In werkelijkheid was het oude recht blijven voortbestaan, met inbegrip van de eigenaardigheden, die het in de verschillende « landen » en « kasselrijen » vertoonde.

Een onderzoek naar de gebruiken betreffende de praktijk van het erfrecht en de boedelscheiding, de huwelijkscontracten, de openbare verkopen, de op de markt gesloten overeenkomsten en zo meer, kan merkwaardige overblijfselen van voorheen bestaand en niet gecodificeerd recht te voorschijn brengen. Voor Nederland is zulks in grote mate onderzocht door: J. Th. De Smidt, *Rechtsgewoonten. De gebruiken en plaatselijke gebruiken waarnaar het Burgerlijk Wetboek verwijst*, Amsterdam, 1954.

Het ongeschreven recht vindt zijn geloofsbrieven in artikel 1134 van het Wetboek Napoleon: « Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux qui les ont faites » en in artikel 1374 Ned. B.W., waar ik

lees: « Alle wettiglijk gemaakte overeenkomsten strekken dengenen die dezelve hebben aangegaan tot wet ». Dus de wet erkent partij-autonomie en de baan is vrij voor het contractenrecht.

Verder wordt door onze wetboeken bepaald, dat het gebruik bij de interpretatie en de toepassing van overeenkomsten dient te worden in aanmerking genomen en dat ook overeenkomsten, welke door het Wetboek noch geregeld, noch vernoemd worden, rechtsgeldig zijn. (Wetboek Napoleon, artt. 1135, 1160 en 1107; Ned. B.W. artt. 1375, 1383 en 1355).

Deze bepalingen verlenen ons toegang tot een uitgestrekt domein van niet geschreven recht, een recht, dat zich met het economisch leven vrij beweegt en ontwikkelt.

Er bestaan zeer veel gestereotypeerde redacties, waarvan zelden wordt afgeweken.

Ook dit recht verdient een ogenblik onze aandacht gaande te houden, in verband met een mogelijke toenaadering op het gebied van het privaatrecht.

Enkele voorbeelden mogen volgen, welke ten dele aan het handelsrecht worden ontleend.

Vooreerst een greep uit de notariële praktijk.

De notaris werkt naar bestaande modellen: de algemene bepalingen van de contracten van lening, van koop en verkoop, van huur en pacht, vindt hij in zijn formulierboek en copieert hij, behalve in de zeldzame gevallen, waarin een afwijking van de gebruikelijke bedingen zich mocht opdringen.

Welnu, de formulieren zijn in velerlei opzicht anders dan de bepalingen van het wetboek.

Bij koop van onroerende goederen wordt immer bedongen, dat verschil tussen de werkelijke en de in de overeenkomst opgegeven maat geen grond oplevert voor vermeerdering of vermindering van de koopprijs of voor vernietiging van de koop. Verder wordt de verplichting van de verkoper tot vrijwaring ten zeerste beperkt of zelfs ten dele uitgeschakeld.

Bij borgtocht verbindt de borg zich steeds hoofdzakelijk als medeschuldenaar en doet afstand van de voorrechten van uitwinning en schuldsplitsing.

Aldus worden door de praktijk een reeks van gewichtige voorschriften buiten toepassing gesteld.

Ter zake van openbare verkopen hebben vele notarissen, in Nederland zoals in België, de gewoonte aangenomen, om bij een speciale notariële akte, algemene veilingvoorwaarden te bepalen, waardoor zowel de verkoper als de koper zullen zijn gebonden, meestal zonder dat zij daarvan hebben kennis genomen.

Algemeen verspreid en van ouds bekend is het toekennen van « trekgeld » of « strijkgelden », waarvan het bedrag en de berekening volgens de plaatselijke gebruiken en de aard der verkochte goederen verschillen. (Zie J. Th. De Smidt, *Rechtsgewoonten*, blz. 9-11, 14-16).

Wanneer wij nu het kantoor van de notaris verlaten, om ons op het gebied van handel en industrie te begeven, verschijnt vóór ons een wereld van ongeschreven economisch recht.

Van groot belang is de *handelskoop*. Deze heeft zich door de organisatie van de handel en het verkeer zo ontwikkeld, dat hij niet meer kan worden gekend uit de bepalingen van het wetboek over koop en verkoop. Hier wordt de wet gemaakt door Standaardcontracten en Algemene Voorwaarden, die de bepalingen van het Wetboek aanvullen, vervormen of ter zijde stellen. Deze voorwaarden en contracten hebben een strekking om internationaal te worden toegepast, zover als de invloed van de verenigingen der belanghebbenden reikt.

Het zou ons te ver voeren, wanneer wij de *beurshandel* omstandig onderzochten. Hier worden allerlei transacties gesloten, met eigen vormen en eigen regeling: koop en

verkoop van abstract bepaalde goederen, verkopen op termijn, premie-affaires, report en deport, liquidatie, doorverkoop of doorgeving. Van al deze verrichtingen is in onze wetboeken geen spoor te vinden.

De transacties ter beurze geschieden in een uiterst eenvoudige vorm: met enkele woorden worden hoeveelheid, prijs en levering aangeduid. Ik ontleen aan een Nederlands boek over effecten en effectenhandel het volgende voorbeeld. Een order, dat aan een comissionair in effecten te Amsterdam wordt gegeven in dezer voege: « Koop 2 HVA voor 200 » betekent: « Ik machtig u, te uwen name, voor mijn rekening, ter beurse van Amsterdam, zo spoedig mogelijk, à contant te kopen F. 2.000 nominaal aandelen in de N.V. Handelsvereniging Amsterdam » (ook al zijn de aandelen H.V.A. nominaal groot F. 500), voor een koers, welke niet hoger dan 200 % mag zijn, en op welke transactie toepasselijk zullen zijn de bepalingen van het Reglement voor de Effectenhandel te Amsterdam. » (J. J. Polderman, *Effecten en Effectenhandel*, Zwolle, 1935, blz. 140.)

De beurs heeft haar reglementen. En deze reglementen worden niet slechts bindend verklaard voor de effectenhandelaars: de Nederlandse en de Belgische jurisprudentie beide, passen deze « professionele wetgeving » ook toe op derde personen, die aan de commissionairs beursorders overmaken.

De verzekering ter zee en te land heeft haar eigen, ongeschreven recht. Om maar één voorbeeld te noemen: De beurspolissen van Amsterdam en Rotterdam, opge maakt door de assuradeurs in verstandhouding met de makelaars, wijken in menigerlei opzicht van de wet af en de verzekeringscandidaat en de verzekeraar zijn er praktisch aan onderworpen.

Met de herverzekering is het als met de handelskoop: zij staat helemaal buiten het wettelijk kader. De herverzekering neemt verschillende vormen aan: quote-herverzekering, excedenten-herverzekering, e.a.; zij berust op een gespecialiseerde techniek. De overeenkomst bevat slechts enkele paragrafen. Tussen de verzekeraar en de oorspronkelijke verzekerde speelt de overeenkomst zich af, alsof er geen herverzekering was: de herverzekeraar oefent praktisch geen controle uit. Alles berust hier op de goede trouw van beide partijen. Voor rechtspraak door de overheidsrechter is geen plaats: het arbitrale beding komt in alle herverzekeringscontracten voor.

Vele nieuwe rechtsregelen houden verband met het bank- en kredietwezen.

Ik vermeld zonder meer de safeloket-overeenkomst, die evenmin een contract van huur en verhuur, als een contract van bewaargeving is te noemen, en die een grote plaats in het economische leven van onze tijd heeft ingenomen. Onze wetboeken kennen haar niet.

Een zeer merkwaardige figuur is het documentaire bankkrediet, waarbij een bankier in opdracht en voor rekening van een koper, een zeker bedrag ter beschikking van de verkoper stelt, tegen overgave door deze laatste van bepaalde documenten (factuur, cognossement, duplicaat-vrachtbrief, verzekeringspolis).

Het heeft lang geduurd vóór de rechtspraak en nog langer vóór de rechtsleer het documentair bankkrediet onder de knie hebben gekregen: Ondertussen heeft deze vorm van krediet zich ontwikkeld tot een zeer belangrijk instituut. Het is zelfs in verschillende landen uniform geregeld: nevens elkaar bestaan een Amerikaanse, een Duitse, een Franse, een Nederlandse en enkele andere, minder belangrijke nationale regelingen.

Onze bijzondere aandacht verdient ten slotte een instelling, die nog in volle ontwikkeling is: de handelszaak (affaire).

Handelszaken zijn er altijd geweest, begrepen als een feitelijke samenvoeging van verschillende lichamelijke roerende goederen, met name een materiële uitrusting en

koopwaren. De waarde van het geheel was gelijk aan de som van de waarde der delen.

Met de ontwikkeling van handel en industrie kwamen sommige onlichamelijke elementen van de handelszaak, die voorheen haast onopgemerkt bleven, op de voorgrond te staan: de firma, het fabrieks- of handelsmerk, het huurrecht der gebouwen, waarin het bedrijf gevestigd is en de cliënteel.

Het komt voor, dat de waarde der lichamelijke goederen door de waarde van het bedrijf als zodanig geheel in de schaduw wordt gesteld. Hoe groter de *goodwill*, des te groter het verschil tussen de waarde van de materiële elementen en de waarde van de gehele handelszaak, als een eenheid beschouwd.

Het Belgisch recht kent reeds de handelszaak als een feitelijke universaliteit (*une universalité de fait*). Een handelszaak wordt in België verkocht, in een huwelijks-gemeenschap of in een vennootschap ingebracht, zij kan worden in pand gegeven.

Het Nederlands recht wil haar nog niet erkennen. Haar verpanding wordt onmogelijk verklaard. Bij verkoop moeten de tot de handelszaak behorende lichamelijke en onlichamelijke goederen, elk afzonderlijk worden overgedragen en geleverd. Toch is een zekere kentering te bemerken, zowel in de rechtsleer als in de rechtspraak.

Zal de handelszaak, onder de drang van de praktische behoeften, zich in het recht doorzetten als een instelling met eigen figuur en eigen regelen? Voor België geloof ik beslist van wel.

Bij deze enkele voorbeelden wil ik het laten. Onze rechters in Noord en Zuid hebben al deze rechtsinstellingen van het economisch leven juridisch geconstrueerd als zovele toepassingen van de regel, dat partijen hun overeenkomsten vrij bepalen.

Soms ging dit niet zonder enige moeilijkheid. In verband met het zogenaamde anatocisme, werd een jurisprudentiële en doctrinale strijd geleverd om de toepassing van artikel 1287 Ned. B.W. Ik lees aldaar: « Vervallende interesten van hoofdsommen kunnen wederom interesten opbrengen, het zij tengevolge eener geregelijke aanvraag, het zij krachtens eene bijzondere overeenkomst, mits de aanvraag, of de overeenkomst loope over interesten, ten minste voor een geheel jaar verschuldigd. » (Verg. art. 1154 Wetboek Napoleon.)

Dit voorschrift behoort zeer zeker tot de openbare orde. Welnu, bij rekeningen-courant is het gebruikelijk, dat vervallen interesten van hoofdsommen wederom interest opbrengen, zonder een bijzondere overeenkomst dienaangaande en zonder dat interesten voor een geheel jaar behoeven verschuldigd te zijn. Het aan rente verschuldigde bedrag wordt elke drie maanden of elke zes maanden bij het saldo gevoegd, om op zijn beurt rente op te brengen.

De jurisprudentie heeft, zowel in Nederland als in België, het bestaande handelsgebruik bekrachtigd, ondanks artikel 1287 Ned. B.W., resp. art. 1154 Wetboek Napoleon. En men moet toegeven, dat de argumenten, te dier zake door de arresten van de Hoge Raad en van het Hof van cassatie gebezigd, aan duidelijkheid veel te wensen overlaten.

In werkelijkheid heeft de praktijk hier recht geschapen, dat met de bewoordingen van de wet — een bepaling van openbare orde — moeilijk is overeen te brengen.

Het belang van het contractuele en professionele bedrijfsrecht is natuurlijk zeer groot. Wanneer morgen, bij onderstelling, Nederland en België, ingevolge de in het vooruitzicht gestelde Unie, een economisch geheel zullen vormen, zal niet slechts een zelfde wetgeving, maar zal ook een zelfde rechtspraktijk gewenst zijn.

Dit geldt natuurlijk in mindere mate voor de notariële praktijk: immers de akten van de notaris betreffen veelal onroerende goederen. Maar een gemeenschappelijk bedrijfsrecht schijnt mij van groot belang voor het havenbedrijf, de groothandel, het bankwezen, de beurs en, althans ten dele, voor de verzekering.

De wetgever zal, wel is waar, voor bepaalde onderwerpen, dienen voor te gaan. Maar voor andere, voor vele andere, zal de oplossing liggen bij de betrokkenen zelf.

De betrokkenen, d.w.z. de grote centrale verenigingen van reders, van handelaars, van beurslieden, van bankiers, van assuradeurs.

Alles doet verlangen naar regelingen, die gelijkluidend zijn voor de havens van Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen; — voor de effectenbeurzen van Amsterdam en Brussel; — voor de grote handelskopen en de gebruikelijke bankverrichtingen; zodat Belgen en Nederlanders, waar zij belangrijke contracten met elkaar aangaan, zich onderworpen weten aan een zelfde recht, een recht dat de instemming heeft van hun eigen verenigingen en waarvan zij, of althans hun leiders, op de hoogte zijn.

Het is bekend, dat internationale conferenties op het gebied van het privaatrecht het niet gemakkelijk tot gunstige resultaten brengen. Men probeer het dus eens in kleinere kring, voor twee landen, die, wanneer niet alle tekenen bedriegen, geroepen zijn om met elkaar nauw samen te leven, in de eerste plaats op economisch gebied.

IV.

Besluit.

Thans kunnen wij besluiten.

Ons onderzoek heeft aangetoond dat de wetgeving, de jurisprudentie en de rechtspraktijk van België en Nederland veel overeenkomst hebben met elkaar, meer bepaald op het gebied van het burgerlijk recht, in de eigenlijke zin van het woord.

De werkelijkheid wijst tevens op menigvuldige verschillen, zodat eenvormigheid van het gehele privaatrecht niet tot de dadelijke mogelijkheden schijnt te behoren.

Men zal dus bij voorkeur zijn krachten dienen te wijden aan dié onderwerpen, waar de verschillen het geringst en de belangen het grootst zijn.

Komt de economische unie werkelijk tot stand, dan is eenheid, of althans een grote overeenstemming van de fiscale, de sociale en de economische regelingen geboden. Voor het handelsrecht en voor een gedeelte van het burgerlijk recht (verbintenissen/overeenkomsten) is eenvormigheid of toenadering ook ten zeerste gewenst, hoewel niet onontbeerlijk. Het overige burgerlijk recht (familie-recht, erfrecht, recht op onroerende goederen) kan zonder grote bezwaren zijn eigen nationaal karakter behouden. Om culturele en morele redenen behoren wij naar een zo ver mogelijk doorgedreven uniformiteit te streven.

Maar zelfs dan wanneer wij onze doelstellingen beperken, zal het nog niet van een leien dakje lopen...

Daar zijn inderdaad bijzondere moeilijkheden van psychologische aard. Het is voor niemand een geheim dat wij, juristen, hoe progressief wij ook mogen denken en voelen op sociaal en economisch gebied, per essentie conservatief zijn, wat de vorm van het recht betreft. Wij verkiezen het recht zoals het is geformuleerd en het kost ons moeite, de gebruikelijke formules door andere te vervangen.

Voor België bestaat wellicht een bijzondere moeilijkheid. België bezit een burgerlijk recht en ten dele een handelsrecht, gemeenschappelijk met een groot land, dat tevens is een land van grote juristen. Wanneer, in de jaren na 1815, gearbeid werd aan het opstellen van een Nederlands Wetboek, hebben de Belgen geijverd voor het tot stand komen van een B.W., dat zo nauw mogelijk zou aansluiten aan

het Franse recht. Het is ook nu te verwachten, dat vele Belgische juristen, vooral te Brussel en in Wallonië, maar, naar ik vermoed, ook in het Vlaamse land, niet zonder tegenzin de Franse wetboeken zullen vaarwel zeggen. Ook deze mogelijkheid mogen wij niet uit het oog verliezen.

Hoe het zij, elke vraag die zal oprijzen, zal voor ons allen een ernstige, persoonlijke, psychologische test betekenen.

Wij zullen, ieder voor zich, een grote inspanning hebben te doen om ons op een geheel nieuw standpunt te plaatsen, internationaal te denken en internationaal te voelen, bezield met een geest van grote bereidwilligheid om elkaar te begrijpen.

Het is u verder bekend, dat de Parlementen niet graag

afstand doen van hun recht van redactie en amendement. De door ons allen betreunde Paul Scholten schreef, in verband met de herziening van het Burgerlijk Wetboek, in 1934, een woord dat ook waar is voor de hier besproken uniforme wetgeving:

«Daartoe moet een drang zijn uit het volk zelf, die de deskundigen voortstuwt en draagt en alle bezwaren doet opruimen... De tijden moeten rijp zijn voor zoo iets... Als zij dat waren, dan zouden zelfs de groote moeilijkheden, die onze staatkundige verhoudingen en het parlementaire stelsel hier in den weg leggen, wel worden overwonnen.» (P. Scholten, *Asser's Handleiding. Algemeen Deel*. 2e druk, Zwolle, 1934, blz. 240-241.)

Alleen wanneer die wil aanwezig is, kunnen wij op een gunstig resultaat rekenen.

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 21 april 1966.

Voorzitter: M. Valentin.

Raadsheer-verslaggever: M. Perrichon.

Advocaat-generaal: M. Krings.

Advocaten: Mrs. Faurès en Simont.

1. Gewijsde. — Vonnis dat een beslissing van de algemene vergadering van een intercommunale maatschappij nietig verklaart. — Tegenstelbaarheid.

2. Gemeente. — Vereniging van gemeenten. — Openbare persoon. — Intercommunale maatschappij. — Beslag op haar goederen.

1. Wanneer een vonnis, dat gezag van gewijsde verkregen heeft en bekendgemaakt werd in het Staatsblad, de beslissing van de algemene vergadering van een intercommunale maatschappij, waardoor de raad van beheer werd afgezet, nietig verklaard heeft, is dit vonnis tegenstelbaar aan een wederpartij die inroept dat de maatschappij niet wettelijk vertegenwoordigd is door die raad van beheer.

2. De verenigingen van gemeenten, opgericht in de voorwaarden en volgens de wijze bepaald door de wet van 1 maart 1922 om zaken van gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren, die krachtens art. 108 grondwet en art. 75 gemeentewet tot de bevoegdheden van de gemeenten behoren, zijn openbare personen als zodanig aan de regels van het administratief recht onderworpen.

In casu blijkt dat eiseres, een intercommunale maatschappij, niet alleen tot opdracht heeft de openbare dienst van de electriciteits- en gasvoorziening die haar statuten haar opleggen te verzekeren, maar dat zij organiek, hoewel in de vorm van een vereniging, een publieke persoon uitmaakt. Daar het algemeen beginsel van de duurzaamheid van de openbare dienst zowel als de bepaling van art. 537, lid 2 B.W. op haar toepasselijk zijn, heeft het bestreden arrest mitsdien het beslag onder derden dat ten laste van de maatschappij werd uitgevoerd, niet wettelijk geldig kunnen verklaren.

Association Intercommunale d'Etude et d'Exploitation d'Electricité et de Gas t./ N.V. Omnium de Construction électrique et d'appareillage.

Gelet op het bestreden arrest, gewezen op 1 april 1963 door het Hof van beroep te Luik;

Gelet op het arrest van uitstel door het Hof op 15 oktober 1964 gewezen;

Gelet op de grond van niet-ontvankelijkheid aan de voorziening door verweerster tegengesteld en hieruit afgeleid dat de beheerraad welke, naar luid van het verzoekschrift tot cassatie ter griffie van het hof op 19 september 1963 neergelegd, eiseres vertegenwoordigt, niet bevoegd is, daar gezegde beheerraad bij beslissing van de buitengewone algemene vergadering van 27 april 1963 werd afgezet:

Over de grond van niet-ontvankelijkheid:

Overwegende dat uit de regelmatig aan het Hof overgelegde stukken blijkt dat, bij vonnis van 19 februari 1964, dat gezag van gewijsde verkregen heeft en bekendgemaakt werd in het Staatsblad van 15 oktober 1964, de rechtbank van eerste aanleg te Dinant de beslissingen nietig verklaard heeft van de buitengewone algemene vergadering van eiseres, op 27 april 1963 gehouden, welke de beheerraad die deze laatste in de voorziening vertegenwoordigt afgezet hebben en deze raad door een andere samengestelde beheerraad vervangen hebben;

Overwegende dat dit vonnis aan verweerster tegenstelbaar is in zover deze de grond van niet-ontvankelijkheid die zij inroept op de vernietigde besluiten steunt;

Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet gegrond is;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 108 van de Grondwet, inzonderheid 2°, 75, van de gemeentewet van 30 maart 1836 op 27 november 1891 herdrukt, 1, 2, 4, 5, 7 tot 11, 12 van de wet van 1 maart 1922 omtrent de vereniging van gemeenten tot nut van het algemeen, 5, 6 van de wet van 10 maart -1925 op de electriciteitsvoorziening, 537 van het Burgerlijk Wetboek 577, 567 en 581 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, doordat, terwijl het vaststelt en in elk geval zonder te betwisten dat eiseres een vereniging van gemeenten was, krachtens bovengemelde wet van 1 maart 1922 tot stand gebracht en erdoor beheerst, het bestreden arrest het hoger beroep van eiseres niet gegrond verklaart, bij bevestiging van het beroepen vonnis, de beslagleggingen onder derden waartoe verweerster te haren laste in handen van haar schuldenaars overging geldig verklaart en ze haar tegeneis tot vergoeding wegens onwettig beslag ontzet, en doordat het er aldus over beslist om de reden dat indien er geen gedwongen uitvoering is tegen de Staat, de provincies, de gemeenten en de openbare instellingen, de intercommunale verenigingen geen openbare instellingen zijn en dat de wet van bestendigheid en van regelmatigheid van de open-

bare diensten erop niet toepasselijk is, daar zij alleen gelden voor takken van de administratie door de openbare machten voor administratieve doelstellingen van algemeen belang losgemaakt of ingericht,

terwijl de vereniging van gemeenten, zoals eiseres, krachtens de wet van 1 maart 1922 tot stand gebracht, naar luid van artikel 1 van deze wet en van artikel 108 van de Grondwet, gesticht is om, in het openbaar belang, zaken van gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren, dit wil zeggen om, in de plaats van de gemeenten, een openbare dienst te beheren die in de door artikel 108 van de Grondwet en 75 van de gemeentewet aan de gemeentelijke macht toegekende prerogatieven valt, overigens uitdrukkelijk in zake voortbrengst en bezorging van elektrische energie door de artikelen 5 en 6 van de wet van 10 maart 1925 bepaald, en die, bij ontstentenis van de vereniging, door de gemeenten uitgeoefend zou geweest zijn, dit alles door middel van machtiging door de Koning en goedkeuring van de statuten bij koninklijk besluit (artikel 2 van de wet van 1 maart 1922), met de macht om in eigen naam om een reden van openbaar nut te onteigenen (artikel 8 van zelfde wet), en met onderwerping aan de tutelaire macht (artikelen 8 tot 11 van deze wet) en aan de macht tot bestendige controle zowel als het veto van de regering (artikel 12 van zelfde wet), terwijl aldus noch haar vorm van samenwerkende vennootschap noch de modaliteiten overeenkomstig artikel 5 van gezegde wet in haar statuten bepaald, met goedkeuring van de Koning, voor haar bedrijfsregime, het benoemings-systeem en de wijzen van ontbinding in strijd met de verklaringen van het arrest, de bijzondere aard van de vereniging van gemeenten miskennen om een openbare instelling te zijn krachtens de wet zelf tot stand gebracht als een door de wet zelf opgerichte openbare dienst (art. 4 van de wet van 1 maart 1922) als rechtspersoon van publiek recht met een administratieve opdracht belast waarop de wet van bestendigheid en van regelmatigheid van de openbare dienst toepasselijk is en terwijl, dienvolgens, haar goederen, voor deze dienst bestemd, niet aan een particulier toebehoren en, krachtens artikel 537 van het Burgerlijk Wetboek, slechts kunnen vervreemd worden met inachtneming van de vormen en overeenkomstig de regels die hun eigen zijn en waarvan geen enkele de inbeslagneming toelaat die ze, ten voordele van bijzondere personen, van deze bestemming voor het algemeen belang zou afwenden en de werking van de openbare dienst zou belemmeren waarin haar beheerraad gelast is te voorzien; waaruit volgt dat het bestreden arrest de beslagleggingen onder derden, ten laste van eiseres uitgevoerd, onwettelijk geldig verklaard heeft;

Overwegende dat eiseres, in de vorm van een samenwerkende vennootschap opgericht, een vereniging van gemeenten is door artikel 108 van de Grondwet bepaald «om zaken... van gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren», dat zij opgericht werd overeenkomstig de wet van 1 maart 1922 omtrent de vereniging van gemeenten tot nut van het algemeen;

Overwegende dat uit artikel 108 van de Grondwet, op 24 augustus 1921 gewijzigd, en uit bovengemelde wet van 1 maart 1922, die de toepassing van deze grondwettelijke hervorming mogelijk heeft gemaakt, blijkt dat de vereniging van gemeenten in de voorwaarden en volgens de wijze door gezegde wet bepaald opgericht om zaken van gemeentelijk belang gemeenschappelijk te regelen en te beheren, die krachtens gezegd artikel 108 van de Grondwet en artikel 75 van de gemeentewet tot de bevoegdheden van de gemeenten behoren, openbare personen zijn als zodanig aan de regels van het administratief recht onderworpen;

Dat hun instelling door de Grondwet, in 1921, geen ander doel heeft gehad dan het aan de gemeenten mogelijk te maken, door het gemeenschappelijk beheer van de bepaalde zaak van gemeentelijk belang, die tot hun bevoegdheid behoort en die zij aan de vereniging overdragen, het openbaar belang te dienen in omstandigheden en in een maat welke hun afzonderlijke inspanningen en middelen niet in staat zouden zijn te verwezenlijken;

Dat hun ondergeschiktheid aan het algemeen belang verzekerd wordt door de bepalingen van de wet van 1 maart 1922, waarop in het middel gewezen wordt, die hun oprichting en hun beheer aan de voogdij van de uitvoerende macht onderwerpen;

Dat die zelfde ondergeschiktheid onder meer het recht verantwoordt, door artikel 8 van zelfde wet aan de verenigingen van gemeenten toegekend, machtiging te bekomen om, in eigen naam, onteigeningen ten algemeenen nutte te vervolgen alsook, wat betreft de toepassing van de fiscale wetten, de vrijstelling van alle belastingen ten behoeve van de Staat, alsook van alle provincie- of gemeentebelastingen welke artikel 17 van die wet bepaalde;

Dat volgens de statuten van de maatschappij-eiseres, bij koninklijk besluit van 30 december 1955 goedgekeurd eiseres onder meer tot voorwerp heeft «de studie van openbare diensten voor voortbrengst, aankoop, vervoer en bezorging van gas en electriciteit, hun oprichting en hun voortbrengst», dat zij dit voorwerp, onder meer, door de regie of door de verpachting kan verwezenlijken, dit wil zeggen volgens de wijzen wat de electriciteit betreft, bepaald door de artikelen 5, 6 en 8 van de wet van 10 maart 1925 op de electriciteitsvoorziening;

Overwegende dat aldus blijkt dat eiseres niet alleen tot opdracht heeft de openbare dienst van de electriciteits- en gasvoorziening die haar statuten haar opleggen te verzekeren, maar dat zij organiek, hoewel in de vorm van een vereniging, een publieke persoon uitmaakt;

Dat dienvolgens, daar het algemeene beginsel van de duurzaamheid van de openbare dienst zowel als de bepaling van artikel 537, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek op haar toepasselijk zijn, het bestreden arrest de beslagleggingen onder derden ten laste van eiseres door verweerster uitgevoerd niet wettelijk geldig heeft kunnen verklaren;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest;

Beveelt dat melding van dit arrest zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt verweerster in de kosten.

NOOT. — 1. - In de Franse tekst van het arrest staat: «jugement... passé en force de chose jugée». Verg. Cass. 20 april 1966, R.W. 1966-67, 511.

2. - Vorenstaand arrest wordt besproken door Daniël De Clerck, *Het Rechtsstatuut van de Intercommunale Maatschappijen*, in R.W. 1966-67, 1793-1804.

Zie over «algemene rechtsbeginselen», de conclusie van advocaat-generaal Ganshof van der Meersch bij Cass. 14 juni 1956, Pas. 1956, I, 1113, en zijn artikel *Le droit de défense, principe général de droit*, in *Mélanges Dabin*, II, 569-614, inzonderheid bladz. 574 en 575 en de aldaar geciteerde arresten met betrekking tot de duurzaamheid van de dienst.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 12 januari 1967.

Voorzitter : M. Moriamé.
Raadsheer-verslaggever : M. Perrichon.
Advocaat-generaal : M. Delange.
Advocaten : Mrs. Struye en Simont.

Aansprakelijkheid van de gemeenten. — Decreet van 10 vendémiaire jaar IV. — Samenrottingen of samenscholingen. — Begrip.

Art. 1 van titel IV van het decreet van 10 vendémiaire jaar IV vestigt de aansprakelijkheid van de gemeenten wegens de misdrijven die op hun grondgebied gewapenderhand of gewelddadig werden gepleegd slechts dan wanneer deze gepleegd werden door oproerige of vijandige samenrottingen of samenscholingen ofwel onder begunstiging van zulke samenrottingen of samenscholingen.

Mauguit t./ Gemeente Seilles.

Gelet op het bestreden arrest, op 22 april 1965 door het Hof van beroep te Luik gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1 en 5 van het decreet van 10 vendémiaire, jaar IV, en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest eiser de rechtsvordering ontzegt die hij op grond van het decreet van 10 vendémiaire jaar IV had ingesteld tot vergoeding van de schade ontstaan uit het ongeval dat hem overkomen was door tegen de telegraafpalen aan te botsen die door een of meer onbekend gebleven daders over de baan werden gelegd ten einde het verkeer te belemmeren, en die beslissing hierop steunt dat de toepassing van het decreet aan de dubbele vereiste is onderworpen en dat de feitelijke aanranding van personen en eigendommen oplevert zich op zulke wijze heeft voorgedaan dat de gemeenteoverheid door waakzaamheid deze feitelijke had kunnen voorkomen en de daders ervan had kunnen bekend maken en dat deze feitelijke gepleegd is door samenrottingen of samenscholingen die vijandige of oproerige benden vormen en dat het niet bewezen was dat ten deze die vereisten voorhanden waren,

terwijl, eerste onderdeel, artikel 1 van gemeld decreet bepaalt dat de gemeenten aansprakelijk zijn wegens de misdrijven die op hun grondgebied gewapenderhand of gewelddadig werden gepleegd door al dan niet gewapende samenrottingen of samenscholingen, hetzij jegens personen hetzij tegen eigendommen;

terwijl dit artikel niet vereist dat de bedoelde samenrottingen of samenscholingen vijandige of oproerige benden vormen;

terwijl het arrest aldus voor de toepassing van artikel 1 een vereiste heeft bijgevoegd die in de tekst van dit artikel niet voorkomt;

tweede onderdeel, artikel 1 van gemeld decreet niet bepaalt dat de gemeente slechts aansprakelijk is wanneer de gemeenteoverheid door waakzaamheid de feitelijke had kunnen voorkomen en de daders ervan had kunnen bekend maken, maar de gemeente aansprakelijk stelt zelfs wanneer haar generlei schuld treft,

terwijl artikel 5 de gemeenteoverheid van aansprakelijkheid slechts vrijstelt wanneer de samenscholingen door lieden die vreemd waren aan de gemeente, gevormd zijn, maar het arrest niet heeft vastgesteld dat zulks hier het geval was;

derde onderdeel, de motivering van het arrest althans in het onzekere heeft gelaten of de rechter de eis heeft willen ontzeggen op grond dat het niet bewezen was dat het misdrijf door vijandige of oproerige benden werd gepleegd of door iemand die gebruik maakte van hun tegenwoordigheid nabij de plaats van het misdrijf, dan wel op grond dat het niet was bewezen dat het misdrijf door enige zelfs niet vijandige of niet oproerige samenrotting of samenscholing werd gepleegd of door iemand die gebruik maakte van haar tegenwoordigheid nabij de plaats van het misdrijf;

terwijl deze dubbelzinnige motivering het voor het Hof niet mogelijk maakt zijn toezicht op de wettelijkheid van de bestreden beslissing uit te oefenen en gelijkstaat met het gemis van de door artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering;

vierde onderdeel, het arrest in elk geval niet heeft vastgesteld dat de bedoelde feitelijke zich op zulke wijze heeft voorgedaan dat de gemeenteoverheid de verwezenlijking ervan door haar waakzaamheid niet had kunnen voorkomen of de daders ervan niet had kunnen bekend maken;

terwijl, hoewel het arrest vaststelt dat een speciaal toezicht de feitelijke niet noodzakelijk zou hebben verhinderd, het aldus niet vaststelt dat dit toezicht de feitelijke niet had kunnen voorkomen;

terwijl de vaststellingen van het arrest betreffende het nietschuldig karakter van de gedraging van de gemeenteoverheid trouwens slechts worden ingeroepen om de niet-toepassing van het decreet van 16-24 augustus 1790 te verantwoorden, maar niet die van het decreet van vendémiaire, zodat het arrest noch overeenkomstig artikel 1 van het decreet noch naar de vereisten van artikel 97 van de Grondwet met redenen is omkleed;

vijfde onderdeel, de stelling van het arrest erop neerkomt te beslissen dat artikel 1 van het decreet van vendémiaire slechts dan van toepassing is wanneer de gemeenteoverheid een fout heeft begaan,

terwijl dit artikel integendeel toepasselijk is buiten alle schuld van deze overheid;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat uit de redenen van het arrest blijkt dat het hof van beroep, in zijn beoordeling van de vereisten tot toepassing van de bepalingen van het decreet van 10 vendémiaire, jaar IV, waarop eiser zijn rechtsvordering beweerde te steunen, overweegt dat deze bepalingen die van het gemeen recht afwijken, vereisen dat eiser het bewijs levert van al het het volgende : 1°) dat een feitelijke is gepleegd die een opzettelijke aanranding van personen of eigendommen oplevert, die zich op zulke wijze heeft voorgedaan dat de gemeenteoverheid ze had kunnen voorkomen of de daders ervan had kunnen bekend maken; 2°) dat die feitelijke gepleegd is door een samenrotting of samenscholing die vijandige of oproerige benden vormen op het grondgebied van de verwerende gemeente, hetzij zelfs door een persoon « die vreemd was aan de gemeente, doch die gebruik maakte van hun tegenwoordigheid op of nabij de plaats... »;

Overwegende dat het arrest de op het bedoelde decreet gegronde eis verwerpt onder de ondubbelzinnige en uitsluitende vaststelling dat eiser het bewijs niet geleverd heeft dat het misdrijf waarvan hij het slachtoffer is geweest, gepleegd is door vijandige of oproerige samenrottingen of samenscholingen ofwel onder begunstiging van zulke samenrottingen of samenscholingen op het grondgebied van verweerster, zodat eiser niet heeft doen blijken van de gegrondheid van zijn

eis gesteund op het decreet van 10 vendémiaire, jaar IV, en dat het feit waarvan hij het bewijs aanbood, zelfs in de onderstelling dat het bewezen was, in dit opzicht toch niet beslissend kon zijn;

Dat derhalve dit onderdeel van het middel feitelijke grondslag mist;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 1 van titel IV van het decreet van 10 vendémiaire jaar IV de aansprakelijkheid van de gemeenten wegens de misdrijven die op hun grondgebied gewapenderhand of gewelddadig werden gepleegd slechts dan vestigt indien deze gepleegd zijn door oproerige of vijandige samenrottingen of samenscholingen ofwel onder begunstiging van zulke samenrottingen of samenscholingen;

Dat dit onderdeel van het middel naar recht faalt;

Wat het tweede, vierde en vijfde onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest zijn beslissing betreffende de toepassing van de bepalingen van het decreet van 10 vendémiaire jaar IV wettelijk verantwoord heeft op grond dat eiser niet bewees en niet aanbood te bewijzen dat het misdrijf, waarvan hij het slachtoffer zou geweest zijn, «gepleegd is door vijandige of oproerige samenrottingen of samenscholingen ofwel onder begunstiging van zulke samenrottingen of samenscholingen, op het grondgebied van de gemeente Seilles gevormd», zodat deze onderdelen van het middel nietontvankelijk zijn wegens ontbreken van belang;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382 van het Burgerlijk Wetboek, 1 van het decreet van 10 vendémiaire, jaar IV, 3-1°, van titel XI van het decreet van 16-24 augustus 1790 op de rechterlijke organisatie en 97 van de Grondwet;

doordat, na vastgesteld te hebben dat er een staking uitgebroken was in de streek van Seilles, dat telegraafpalen opzettelijk over de baan werden gelegd waar eiser het ongeval is overkomen, en dit ten einde het verkeer te verhinderen, dat de dag vóór het ongeval vier of vijf mannen werden ontwaard terwijl zij de weg versperden, dat op de dag van het ongeval een getuige opmerkte dat de weg om vier uur versperd was, en vrij was rond zeven uur, en zonder tegen te spreken dat het althans mogelijk was dat op het ogenblik dat eiser het ongeval overkwam door botsing tegen de telegraafpalen die de weg versperden, verschillende posten opgesteld waren in de straat waar het ongeval zich voerde, van welk feit eiser verzocht tot het bewijs door getuigen te worden toegelaten, het arrest beslist dat verweerster geen fout had begaan door niet te zorgen voor een voortdurend of door mobiele patrouilles uitvoerend toezicht in de straat waar het ongeval gebeurde, en deze beslissing hierdoor verantwoordt dat de genoemde feiten aan de normale waakzaamheid van de aansprakelijke openbare machten hebben kunnen ontsnappen en dat een georganiseerd toezicht niet noodzakelijk de dader of de daders van het misdrijf zou hebben verhinderd dit te plegen, en derhalve eiser zijn rechtsvordering tot vergoeding van de door hem geleden schade ontzegt,

terwijl de door de rechter bewezen geachte feiten en het feit waarvan eiser het bewijs aanbood, aantoonde uit zichzelf, dat er een voor de veiligheid van de weggebruikers gevaarlijke toestand heerste en dat de gemeente derhalve verplicht was politiemaatregelen te treffen, zelfs indien zij niet geschikt waren de feitelijkeheid waarvan eiser het slachtoffer werd noodzakelijk te verhinderen,

terwijl het zich onthouden van alle politiemaatregelen aldus een ongeoorloofde handeling was zowel ten aanzien van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek als van de voormelde bepalingen van het decreet van vendémiaire en van het decreet van 16-24 augustus 1790;

terwijl het tegenstrijdig is het bestaan van de genoemde feiten en de afwezigheid van een ongeoorloofde handeling van eiseres vast te stellen;

terwijl deze tegenstrijdigheid gelijkstaat met het ontbreken van de bij artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering;

en over het derde middel, afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat, na vastgesteld te hebben dat eiser het slachtoffer is geweest van een feitelijkeheid die erin bestond de telegraafpalen over de baan te leggen ten einde het verkeer te belemmeren, dat er een staking uitgebroken was in de streek, dat die hinderpaal die het verkeer versperde opzettelijk over de baan gelegd werd, dat de versperring bestaande uit vier palen herhaaldelijk over de baan aangebracht werd, ook op de dag van de feiten om 4 uur, daarna om 7 weggenomen en, om kwart na zeven, opnieuw aangebracht werd, dat de dag vóór het ongeval, om vier vijfenvertig, vier of vijf mannen bezig waren de baan te versperren, en zonder tegen te spreken dat, zoals eiser het bij conclusie stelde, de aanwezigheid bij dag en bij nacht van posten in de straat waar het ongeval zich voorgedaan heeft door de rijkswacht vastgesteld werd en dat de versperring iedere dag sedert ten minste twee dagen op de openbare weg aangebracht werd door onbekenden die tot de posten behoorden, het bestreden arrest beslist dat noch de vaststaande feiten noch het feit dat eiser aanbood te bewijzen, te weten dat op het ogenblik zelf van het ongeval verschillende posten opgesteld waren in de straat waar het zich voorgedaan heeft, het bewijs konden brengen dat de feitelijkeheid waardoor eiser getroffen werd, gepleegd was door een samenrotting of samenscholing die vijandige of oproerige benden vormen hetzij zelfs door een persoon die vreemd was aan de gemeente, doch die gebruik maakte van hun tegenwoordigheid op die plaats,

terwijl eiser in zijn conclusie gesteld had dat men niet inziet waarom nietstakende particulieren die niet onder de invloed stonden van de toen heersende stakingspsychose die versperring op het kruispunt van verschillende wegen zouden hebben aangebracht wijl het duidelijk is welk doel de stakers nastreefden, met name door alle middelen en desnoods door brutaal geweld het verkeer te verhinderen van allen die wilden gaan werken;

terwijl eiser aldus stelde dat de feitelijkeheid aan de posten toegeschreven moest worden, daar elke andere mogelijke oorzaak uitgesloten moest worden;

terwijl het arrest op die stelling niet geantwoord heeft en in gebreke is gebleven de werkelijke, waarschijnlijke of zelfs mogelijke oorzaak aan te geven waaraan het de feitelijkeheid toeschreef, zodat het niet met redenen omkleed is naar de vereiste van artikel 97 van de Grondwet;

Overwegende dat het arrest, dat erop wijst «dat de schuldige handelingen van de dader of daders van de versperring, hoewel ze reeds de vorige dag hadden plaats gehad, de plaatselijke overheid redelijkerwijze niet konden verplichten een ononderbroken bewaking op te stellen», daarna vaststelt «dat trouwens al is het mogelijk dat de rijkswacht op de hoogte was van die handelingen, het daarentegen helemaal niet bewezen is dat de gemeenteoverheid er eveneens van verwittigd werd...; dat de feiten aldus aan de normale waakzaamheid hebben kunnen ontsnappen van de open-

bare macht die instaat voor de veiligheid op de wegen en plaatsen die voor het verkeer openstaan»;

Overwegende dat deze vaststelling, die niet bestreden wordt, voldoende is om de beslissing wettelijk te verantwoorden ten opzichte van de bepalingen van het decreet van 10 vendémiaire, jaar IV, zoals blijkt uit het antwoord op het eerste middel;

Dat het arrest derhalve op de conclusie van eiser niet meer moest antwoorden daar deze, wegens die vaststelling, niet verder ter zake diende;

Dat de middelen derhalve niet kunnen worden aangenomen;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 1382 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat, eerste onderdeel, het tegenstrijdig is te stellen, enerzijds, dat de tijdens de debatten vastgestelde feiten, met name het bestaan van posten en de herhaalde feitelijkheden met het doel de straat te versperren en het verkeer opzettelijk te belemmeren, geen verrassing voor de straatgebruikers hebben kunnen zijn en, anderzijds, dat dezelfde feitelijkheden aan de waakzaamheid van de aansprakelijke overheid hebben kunnen ontsnappen en voldoende zijn om te bewijzen dat verweerster geen schuld kan treffen,

terwijl deze tegenstrijdigheid in de motivering gelijkstaat met een gemis van de bij artikel 97 van de Grondwet vereiste motivering;

tweede onderdeel, het gemis van schuld bij verweerster door het arrest trouwens slechts werd ingeroepen om de niet-toepasselijkheid van het decreet van 16-24 augustus 1790 te verantwoorden, dat immers een fout bij de gemeente onderstelt, maar dat niet werd ingeroepen en het wettelijk niet kon worden om de niet-toepasselijkheid van het decreet van vendémiaire te verantwoorden, welk decreet het bestaan van dergelijke fout niet vereist;

derde onderdeel, het bestaan van schuld bij eiser, als weggebruiker, niet geschikt was om het gemis van schuld bij de verwerende gemeente te bewijzen;

terwijl dit gemis van schuld dus niet wettelijk is verantwoord ten aanzien van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest zonder tegenstrijdigheid heeft kunnen overwegen, enerzijds, dat de hindernis welke de Godfrindstraat versperde, kon worden opgemerkt door de weggebruikers die erop bedacht is in zijn eigen veiligheid te voorzien, zoals de voorzichtigheid het hem oplegt en, anderzijds, dat de schuldige gedragingen van de dader of daders van de versperring hebben kunnen ontsnappen aan de bij het decreet van 16-24 augustus 1790 vereiste waakzaamheid van de gemeenteoverheid die, volgens artikel 3, 1°, van titel XI van het genoemde decreet dat eiser heeft ingeroepen tot staving van zijn rechtsvordering, zich moet uitstrekken met name tot alles wat de veiligheid en de gemakkelijheid van het verkeer op de openbare wegen betreft;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat, zoals blijkt uit het antwoord op het tweede, vierde en vijfde onderdeel van het eerste middel, het arrest zijn beslissing ten aanzien van de bepalingen van het decreet van 10 vendémiaire jaar IV, waarop eiser zijn rechtsvordering wilde steunen, wettelijk heeft verantwoord door vast te stellen dat het bewijs niet voorhanden was van een van de vereisten tot toepassing van de genoemde bepalingen;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat uit het arrest niet blijkt dat het hof van beroep, om eiser zijn rechtsvordering te ontzeggen, heeft gesteund op de fout die eiser als weggebruiker heeft kunnen begaan;

Dat geen enkel onderdeel van het middel kan worden aangenomen;

Om deze redenen :

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT: In zijn arrest van 7 september 1962 (R.W. 1962-63, 645, met conclusies van advocaat-generaal Ganshof van der Meersch, heeft het Hof van Cassatie beslist dat «nog steeds van kracht zijn die bepalingen van het decreet van 10 vendémiaire jaar IV, welke betrekking hebben op de verantwoordelijkheid van de gemeenten voor de misdrijven, die met openbaar geweld op hun grondgebied, bij samenscholingen of bijeenkomsten, tegen personen of eigendommen gepleegd worden, alsook voor de schadevergoeding, die ze veroorzaken».

Art. 1 van titel IV van het decreet luidt: «Chaque commune est responsable des délits commis à force ouverte ou par violence sur son territoire, par des attroupements ou rassemblements armés, soit envers les personnes, soit contre les propriétés nationales ou privées, ainsi que des dommages-intérêts auxquels ils donneront lieu». In noot 35 van voormelde conclusies wordt daarvan als vertaling gegeven: «Elke gemeente is verantwoordelijk voor de misdrijven op haar grondgebied, met openlijke dwanghandelingen of met geweld, door al of niet gewapende samenscholingen of bijeenkomsten gepleegd, hetzij tegen de personen, hetzij tegen de nationale of private eigendommen, alsook voor de schadevergoeding waartoe zij aanleiding geven».

Het arrest van 12 januari 1967 preciseert thans het begrip «samenscholingen en bijeenkomsten» (bewoordingen van het arrest van 7 september 1962), «samenrottingen of samenscholingen» (bewoordingen van het arrest van 12 januari 1967). Voor de aansprakelijkheid van de gemeente is vereist dat de «samenrottingen of samenscholingen» oproerig of vijandig zijn. In de Franse tekst van het arrest staat: tumultueux ou hostiles. In een arrest van 9 oktober 1919 (Pas. 1919, I, 220) is er sprake van «rassemblements séditieux».

Betreffende de grondslag van de aansprakelijkheid leze men de boven geciteerde conclusies van advocaat-generaal Ganshof van der Meersch.

Wegens het karakter van openbare orde van de bepalingen van het decreet, kan er niet van afgeweken worden bij overeenkomst; een beding waardoor de gemeente van haar aansprakelijkheid zou ontheven worden, is nietig, maar dit belet niet dat de gemeente met de inrichters van een betoging, ook vooraf, een vrijwaringspact mag sluiten om terugbetaling te bekomen van de door haar verschuldigde schadevergoedingen (Arrest van 7 september 1962).

RAAD VAN STATE

7e Kamer. — 15 februari 1967.

Voorzitter: M. Declaire.

Raadsheren: M.M. Vermeulen en Baeteman.

Substituut-auditeur-generaal: M. Debaedts.

Rechtspleging. — Verzoekschrift. — Verlenging en stuiting van de termijn.

Geschil nietigverklaring. — Onthouding. — Niet vatbaar voor beroep.

Het verzoekschrift dat bij de toezichthoudende overheid wordt ingediend tegen de handeling van een C.O.O., schorst de termijn voor het indienen van een beroep tot nietigverklaring van deze handeling, tot op het ogenblik dat deze definitief wordt ingevolge het verstrijken van de termijn waarin de toezichthoudende overheid ze kan vernietigen.

De brief waarbij de minister laat weten dat hij niet overgegaan is tot de vernietiging van een handeling van de C.O.O., is geen administratieve rechtshandeling.

De Paep t./ 1, de C.O.O. van Beveren-Waas;
2. de Belgische Staat (Minister van Volksgezondheid).

Arrest nr. 12.220.

Overwegende dat verzoeker de vernietiging vraagt enerzijds van de beslissing van de commissie van openbare onderstand van Beveren-Waas van 18 januari 1965, waarbij hem de toegang ontzegd wordt tot het rustoord voor ouderlingen afhangende van deze commissie van openbare onderstand en anderzijds, voor zoveel als nodig, van de beslissing van de Minister van Volksgezondheid en van het Gezin, van 16 juli 1965, waarbij wordt vastgesteld dat de eerstvermelde beslissing haar uitwerking mag krijgen;

Overwegende dat de eerste tegenpartij, de commissie van openbare onderstand van Beveren-Waas, opwerpt, dat het beroep niet ontvankelijk is *ratione temporis*;

Overwegende dat op klacht van verzoeker van 20 januari 1965 de bestreden beslissing van de commissie van openbare onderstand van Beveren-Waas geschorst werd bij besluit van de gouverneur van Oost-Vlaanderen van 4 maart 1965; dat het afschrift van het besluit, waarbij de eerste tegenpartij in haar vergadering van 15 maart 1965 van die schorsing akte nam, op 12 april 1965 ingekomen is op het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen;

Overwegende dat, overeenkomstig artikel 96 bis ingevoegd door de wet van 27 juni 1962 in de wet van 10 maart 1925 tot regeling van de openbare onderstand, met verwijzing naar artikel 87 van de gemeentewet, de termijn voor vernietiging van die beslissing van de eerste tegenpartij verstrijkt de veertigste dag na de datum van aankomst der stukken bij het provinciaal bestuur; dat, waar de beslissing van de eerste tegenpartij niet werd vernietigd, deze uitvoerbaar en definitief is geworden vanaf de eenenveertigste dag volgend op de mededeling aan de commissie van openbare onderstand van de motieven der schorsing, waartoe de gouverneur van Oost-Vlaanderen had besloten; dat zij derhalve op 22 mei 1965 uitvoerbaar is geworden in toepassing van artikel 86 van de gemeentewet; dat het vanaf die dag is, dat de termijn van zestig dagen, voorzien in artikel 4, derde lid, van het besluit van de Regent van 23 augustus 1948 voor het indienen van beroepen bij de Raad van State een aanvang heeft genomen, ongeacht overigens het ogenblik waarop de afwezigheid van vernietiging door de Minister ter kennis werd gebracht van verzoeker; dat het beroep

bij de Raad van State pas op 27 november 1965 werd ingediend; dat het dus niet ontvankelijk is;

Overwegende dat de tweede tegenpartij, de Minister van Volksgezondheid, eveneens de niet-ontvankelijkheid van het ingestelde beroep opwerpt daar volgens haar geen voor vernietiging vatbare rechtshandeling wordt bestreden;

Overwegende dat de Minister van Volksgezondheid door de brief van 16 juli 1965 aan de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen liet weten dat het hem niet mogelijk was geweest binnen de wettelijke termijn een vernietigingsbesluit te treffen inzake de beslissing van 18 januari 1965 van de commissie van openbare onderstand van Beveren-Waas en dat bijgevolg voormelde beslissing haar uitwerking heeft bekomen; dat deze brief van de tweede tegenpartij inderdaad geen enkele beslissing bevat, doch dat daarmee enkel mededeling gedaan wordt van een overigens wettelijk mogelijke onthouding omtrent het al dan niet nemen van het vernietigingsbesluit ten opzichte van de door verzoeker betwiste beslissing van de commissie van openbare onderstand; dat het beroep derhalve ten aanzien van de tweede tegenpartij geen betrekking heeft op een administratieve rechtshandeling in de zin van artikel 9 van de wet van 23 december 1946.

Besluit:

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e Kamer. — 27 mei 1967.

Voorzitter: M. Maréchal.

Raadsheren: M.M. Roevens en Grenez.

Advocaat-generaal: M. Cerckel.

Advocaten: Mrs. Ganshof en Erkens.

Bevoegdheid en aanleg. — Territoriale bevoegdheid. — Dagvaarding van een buitenlandse vennootschap met filiaal in België. — Bevoegdheid van de Belgische rechtbank. — Voorwaarde.

Geïntimeerde heeft een vennootschap met hoofdzetel in Zwitserland gedagvaard voor de rechtbank van koophandel te Antwerpen; hij roept het bestaan in van een filiaal van de vennootschap te Antwerpen om de bevoegdheid van die rechtbank te verantwoorden op grond van art. 52, 2° bevoegdheidswet.

Nu evenwel het geschil tussen partijen zijn oorzaak niet vindt in verrichtingen die door toedoen van dat bijkantoor geschieden, doet vermeld art. 52, 2° geen afbreuk aan het principe van art. 41 naar luid waarvan de vennootschappen gedagvaard worden voor de rechter van de plaats waar zij hun voornaamste vestiging hebben.

N.V. Helvetia t./ Van Damme.

Gezien, in eensluidende uitgifte, het vonnis, gewezen op 5 maart 1965 door de rechtbank van koophandel te Antwerpen in zake van appellante tegen Alfred Van Damme, rechtsvoorganger van geïntimeerden, waartegen een naar vorm en tijd regelmatig beroep werd aangetekend;

Gelet op de hervatting van het geding bij akte ten paleize de dato 11 januari 1967 door geïntimeerden, in hun hoedanigheid van erfgenamen van wijlen Alfred Van Damme;

Gelet op het incidenteel beroep bij besluiten;

Aangezien, ter bestrijding van de eis van Alfred Van Damme strekkende tot betaling ener vergoeding waarop hij aanspraak maakte op grond van een verzekeringscontract, appellante « in limine litis » de territoriale bevoegdheid der rechtbank van koophandel te Antwerpen afgewezen heeft;

Aangezien, luidens de wet van 7 augustus 1961, de bevoegdheid der rechtbanken van Belgisch Congo bedongen in bewust contract gesloten te Stanleyville tussen het bijhuis aldaar van appellante en Alfred Van Damme, die eveneens te Stanleyville woonachtig was, geen beletsel vormt om de zaak voor de belgische rechtbanken aanhangig te maken, en geïntimeerden daartoe gewagen van het bestaan te Antwerpen van een belgisch bijhuis van de appellerende zwitserse vennootschap, met hoofdzetel te Sankt-Gallen (Zwitserland) om de bevoegdheid van de eerste rechter te verantwoorden op grond van artikel 52/2° der wet van 25 maart 1876;

Aangezien nochtans, waar huidig geschil geenszins zijn oorzaak vindt in verrichtingen die door toedoen van dit bijhuis gebeurden, laatstvermelde wetsbepaling geen afbreuk kan doen aan het principe volgens hetwelk, naar luid van artikel 41 der wet op de bevoegdheid, de vennootschappen dienen gedagvaard te worden voor de rechter van de plaats waar zij hun voornaamste vestiging hebben;

Aangezien dienvolgens, vermits geen andere omstandigheid ter zake bevoegdheid kan toekennen noch aan de rechtbank van koophandel te Antwerpen, noch aan welke andere rechtsmacht ook tegen de beslissingen derwelke voor dit hof beroep zou kunnen aangetekend worden, de exceptie van onbevoegdheid ingewilligd dient te worden;

Om deze redenen :

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935,
Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten verwerpend,

Gehoord, in openbare zitting, het eensluidend advies van de heer advocaat-generaal Cerckel,

— Geeft akte aan geïntimeerden van hun hervatting van het geding;

— Ontvangt het beroep en het incidenteel beroep;

— Doet het aangevochten vonnis teniet;

Wijzigende :

— Zegt dat de rechtbank van koophandel te Antwerpen onbevoegd was om kennis te nemen van de zaak;

— Verwijst geïntimeerden in de kosten in eerste aanleg;

Verwijst ze insgelijks in de kosten in beroep.

NOOT : In dezelfde zin :

— Hof Brussel, 10 februari 1909, Rev. prac. soc. 1909, 209;

— Burg. Brussel, 18 maart 1914, Pand. pér. 1914, nr 634;

— Kooph. Brussel, 15 april 1930, Jur. comm. Brux. 1930, 167;

— Koophandel Brussel, 14 april 1932, Rev. prat. soc. 1934, 33;

— De Paepe, Compétence à l'égard des étrangers; II, nr. 14;

— Thete, De la compétence territoriale relative aux actions intentées en Belgique contre les sociétés étrangères, in Rev. prat. soc. 1909, nr. 1973.

Het vonnis waarvan beroep (Kooph. Antwerpen, 2° Kamer, 5 maart 1965) motiveerde zijn beslissing als volgt :

« Overwegende dat alleszins de rechtbank van koop-

handel te Antwerpen bevoegd is bij toepassing van art. 52, 2° van de wet op de bevoegdheid, artikel dat ook op de rechtspersonen van toepassing is, die geacht worden in België een verblijfplaats te hebben, wanneer zij aldaar een tweede zetel, een bijhuis, een dochtermaatschappij, een exploitatiezetel of zelfs maar een zakenkantoor hebben (Les Nouvelles, Procédure civile, t. I, § 1.235);

« Overwegende dat de „directie voor België” van de N.V. Helvetia te Antwerpen gevestigd, zeker minstens als een zakenkantoor van de Zwitserse vennootschap kan worden beschouwd. »

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e Kamer. — 11 mei 1967.

Voorzitter : M. Vanparijs.

Raadsheren : M.M. De Groote en Janssens.

Openbaar ministerie : M. Leroy.

Advocaten : Mrs. Schepens en Van Belle.

Kinder- en jeugdbescherming. — Echtscheiding. — Levensonderhoud voor de kinderen. — Geschil aanhangig vóór 1 september 1966. — Bevoegdheid.

Nadat definitief geoordeeld werd over de eis tot echtscheiding en over de hoede van de kinderen, zijn partijen in hoger beroep gekomen van het vonnis dat na echtscheiding uitsluitend handelt over de alimentatie ten behoeve van de kinderen. Daar het geschil voor het hof aanhangig was vóór 1 september 1966, blijft het hof bevoegd ingevolge art. 92 van de wet van 8 april 1965.

Dhondt t./ Decoutere.

Appellant heeft ter rechter tijd en op een naar de vorm regelmatige wijze hoger beroep aangetekend tegen een vonnis dat op 26 maart 1966 verleend werd door de rechtbank van eerste aanleg te Gent. Geïntimeerde stelt de rechtsgeldig incidenteel beroep in.

De uitgifte van dit vonnis wordt overgelegd.

In openbare rechtszitting werden de middelen en konklusies van partijen, alsook het advies van het Openbaar Ministerie voorgedragen.

1. Bij vonnis dd. 10 oktober 1964 werd de echtscheiding tussen partijen toegestaan ten nadele van geïntimeerde, terwijl de verdere behandeling van de zaak omtrent de maatregelen die de kinderen van partijen aanbelangen verschoven werd naar een latere rechtszitting.

De hoede over de kinderen werd bij vonnis dd. 15 mei 1965 geregeld: Viviane en Ingrid werden aan geïntimeerde, Eric aan appellant toevertrouwd. Tegelijk werd een regeling getroffen nopens het bezoekrecht.

Die beide vonnissen worden niet aangevochten.

Het aangevochten vonnis handelt uitsluitend over de alimentatie ten behoeve van de kinderen waarvan de hoede aan geïntimeerde werd toevertrouwd. Het hof kan dan ook slechts van die betwisting kennis nemen.

2. Het geschil was aanhangig voor het hof vóór 1 september 1966. Het hof blijft derhalve bevoegd ingevolge art. 92 van de wet dd. 8 april 1965.

3. Appellant verdiende in maart 1966 9.667 fr. netto. Gelet op de intussen verworven normale aanpassingen mag aanvaard worden dat zijn netto-maandwedde thans ongeveer 10.000 fr. bedraagt.

Het kind Eric, geboren in 1957, is te zijnen laste.

Geïntimeerde heeft de hoede over twee kinderen, geboren onderscheidenlijk in 1959 en 1960. Zij staat bekend als « démonstratrice » of verkoopster; als dusdanig moet

zij een normaal inkomen verwerven dat haar toelaat bij te dragen tot de bekostiging van het onderhoud van de haar toevertrouwde kinderen.

Gelet op de aldus gebleken inkomsten en behoeften van beide partijen werd de alimentatie ten behoeve van elk aan geïntimeerde toevertrouwd kind door de eerste rechter oordeelkundig vastgesteld op 1.250 fr. per maand.

Het Hof beslist op die gronden, grotendeels overeenkomstig het advies van substituut-procureur-generaal Leroy :

het hoofdberoep en het incidentieel beroep zijn ontvankelijk, doch niet gegrond ;

het aangevochten vonnis wordt in al zijn beschikkingen bevestigd ;

beide partijen worden verwezen in de helft van de kosten van de aanleg in hoger beroep ;

meteen worden alle met de beschikkingen van dit arrest strijdige of meer omvattende konklusies als niet gegrond verworpen.

Artikel 24 van de Wet van 15 juni 1935 werd bij de behandeling voor het hof in acht genomen.

MILITAIR GERECHTSHOF

22 november 1966.

Voorzitter : M. De Preter.

Advokaat-generaal : Mr. J. Elens.

Advocaten : Mrs. H. Van den Bussche en N. Heffinck.

Aanvullingspersoneel bij het Ministerie van Landsverdediging. — Rechtstoestand. — Gevolgen. — Koninklijk Besluit van 24 december 1951. — Artikell 19 van de wet op de arbeidsongevallen.

Het aanvullingspersoneel van het Ministerie van Landsverdediging bevindt zich niet in een contractuele rechtstoestand, maar wel in een statutaire rechtstoestand.

Dergelijke rechtstoestand heeft voor gevolg dat de wet op de arbeidsovereenkomst niet van toepassing is en dat er dan ook nooit van een arbeidsongeval sprake kan zijn.

Wanneer het Koninklijk Besluit van 24 december 1951 bepaalt dat het aanvullingspersoneel dezelfde voordelen geniet als deze die bepaald worden door de arbeidsongevallenwetgeving, dan betekent dit geenszins dat de andere bepalingen van de arbeidsongevallenwetgeving, die aan de voordelen vreemd zijn, ook toepasselijk zouden zijn. De vorderingsbeperking, zoals voorzien in art. 19 van de Wet op de Arbeidsongevallen (zoals gewijzigd door de Wet van 11 juni 1964) is dan ook op dergelijk aanvullingspersoneel niet van toepassing.

A. t./ W. (orgaan van het Ministerie v. Landsverdediging).

Gehoord de Heer Voorzitter in zijn verslag ;
Gezien het bestreden vonnis en de stukken van de rechtspleging ;

Gehoord :

de verdachte in zijn ondervraging ;

de Heer J. Elens, Advocaat-generaal, in zijn vordering ;
Meester H. Van den Bussche, advocaat der balie van Brussel, loco Meester A. Houtekier, advocaat der balie van Mechelen, verdediger van de verdachte, in zijn verweermiddelen ;

Meester N. Neiffinck, advocaat der balie van Kortrijk, raadsman van de burgerlijke partij, in zijn middelen ;

Overwegende dat de beroepen tijdig en regelmatig ingesteld werden ;

Overwegende dat het feit ten laste gelegd van de beklaagde bewezen is gebleven ;

Dat de toegepaste straf rechtmatig voorkomt ; dat er nochtans geen termen zijn om aan de beklaagde de gunst van uitstel te verlenen.

Op burgerlijk gebied :

Overwegende dat ingevolge de dienstverbintenis van 1 januari 1965 A. aangeworven werd als klasseerder onder de voorwaarden bepaald bij het Koninklijk Besluit van 24 december 1951 en dat hij deel uitmaakt van het aanvullingspersoneel aangenomen door het Ministerie van Landsverdediging ;

Overwegende derhalve dat de burgerlijke partij een reglementair statuut geniet, hetgeen uitsluit dat een arbeidsovereenkomst of een bediendencontract tot stand kwam beheerst door de wet van 10 maart 1900 ;

Overwegende dat de gecoördineerde wetten betreffende de vergoeding der schade voortspruitende uit arbeidsongevallen als zodanig niet toepasselijk zijn op de ongevallen van personeelsleden die een reglementair statuut hebben (zie Cass. 18 juni 1954, Rechtskundig Weekblad 64/65 kolom 1347) ;

Overwegende dat, waar in het artikel 9 alinea 2 van het Koninklijk Besluit van 24 december 1951 tevens bepaald wordt dat het aangeworven personeel dezelfde voordelen geniet als deze die bepaald zijn in de samen- geschakelde wetten op de arbeidsongevallen en zulks in dezelfde voorwaarden als bij die wetten gesteld, er dient op gewezen dat deze beschikking alleen verwijst naar de voordelen die ten behoeve van de slachtoffers van arbeidsongevallen zijn bedongen, zodat hieruit blijkt dat de stelling van de verweerder niet steekhoudend is waar hij voorhoudt dat de openbare overheid de bedoeling zou gehad hebben ook de andere bepalingen van de wet op de arbeidsongevallen die aan deze voordelen vreemd zijn, toepasselijk te maken en ondermeer de in het artikel 19 voorziene vorderingsbeperkingen ;

Overwegende dat de burgerlijke partij er dus toe gerechtigd was, zonder enige beperking vóór de Krijgsraad de vergoedingen te vorderen die haar ingevolge het gemeen recht verschuldigd zijn, zoals terecht door de eerste rechter aangenomen werd ;

Overwegende voorts dat de bedragen, die in eerste aanleg aan de burgerlijke partij toegekend werden, oordeelkundig werden begroot ; dat tevens om gegronde redenen een deskundige aangesteld werd ;

Om deze redenen, het Hof :

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TURNHOUT ZETELENDE IN HANDELSZAKEN.

1e Kamer. — 28 juni 1967.

Voorzitter : M. Ridder van den Hove d'Ertsenrijck.

Rechters : M. Bijl en Mevr. Wouters.

Advocaten : Mrs. A. Baetens (Brussel)
en Grolig-Bulekens (Leuven).

Europees Recht. — Onrechtmatige mededinging. — Recht tot het verwijzen naar de prijzen en de activiteit van een concurrent. — Voorwaarden. — Gebruik van slagzinnen in publiciteit. — Aftakeling van concurrerende verkooporganisatie. — Verbod.

Verordening nr. 67/67 van de Commissie E.E.G., betreffende toepassing van art. 85, lid 3, van het verdrag op een reeks van exclusiviteitsovereenkomsten.

Wanneer een « oude » exclusiviteitsovereenkomst, die

regelmatig aangemeld werd vóór 1 februari 1963, vóór 2 augustus 1967 door de partijen dermate gewijzigd wordt dat zij voortaan voldoet aan de voorwaarden gesteld in gemelde verordening en deze wijziging vóór 3 oktober 1967 bekend gemaakt wordt aan de Commissie, is deze overeenkomst met terugwerkende kracht vrijgesteld van het verbod van artikel 85, lid 1.

Verwijzing naar al dan niet bij naam of merk ver-
noemde concurrerende personen, ondernemingen, goe-
deren of winsten is slechts toegelaten indien zij volstrekt
onmisbaar is om het rechtmatig resultaat van zijn eigen
arbeid op een verstaanbare wijze te kunnen aanbieden.

En zelfs dan is vereist dat de verwijzing op loyale en
ondubbeltzinnige wijze zou geschieden en zonder verge-
zeld te gaan van vermeldingen of uitdrukkingen van
aard om schade te berokkenen aan de naam of het merk,
waarnaar verwezen wordt.

Leveren een ongeoorloofde aftakeling op van een con-
currerende verkoopsorganisatie, de slagzinnen die doen
veronderstellen dat de officiële verdelers schromelijk
overdreven winsten zouden nemen of nog, ten onrechte,
bij het publiek de indruk verwekken dat de adverteer-
der een economische superioriteit bezit, welke hij in
werkelijkheid niet heeft.

Sieverding en consorten t./ Vermeer-Thys.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt te horen
vaststellen en zeggen voor recht dat verweerder zich
plichtig gemaakt heeft aan oneerlijke mededinging door
in meerdere reklaambladen van maart en april 1966, een
publiciteit te laten verschijnen :

1) welke vergelijkende tabellen bevat tussen officiële
belgische verkoopprijzen van het merk Grundig en de
beweerdelijk door hem gevoerde prijzen ;

2) en waarin bovendien deze vergelijkende prijstabellen
voorafgegaan worden door afbrekende slagzinnen zoals
« Hoe komt het dat Vermeer-Thys maar ook alleen Ver-
meer-Thys en niemand anders 30 % korting kan geven op
alle bandopnemers van de beste merken, zoals Philips,
A.E.G., Grundig, Telefunken ?? Hoe komt dat ?? Omdat
Vermeer-Thys geen bandopnemers koopt in België ! Wij
kopen van geen belgische grossisten ! Wij kopen van geen
verdelers ! Neen ! Wij kopen rechtstreeks in Duitsland !
Daarom kunnen wij 30 % afslag geven en niemand an-
ders !! » : derhalve verbod te horen opleggen zich nog aan
dergelijke publiciteit en/of aanbiedingen over te leveren ;
tevens te horen vaststellen en zeggen voor recht dat ver-
weerder zowel de goede faam van de Grundig-produkten
als het aanzien van elk van aanleggers onrechtmatig ge-
krenkt heeft ; zich dienvolgens te horen veroordelen, bij
wijze van schadevergoeding, aan elk van aanleggers te
betalen, de som van honderd duizend frank, vermeerderd
met de gerechtelijke interesten, doch onder uitdrukkelijk
voorbehoud van vermeerdering of vermindering in de loop
van het geding ; tevens aanleggers te horen machtigen het
tussen te komen vonnis te publiceren, onder de titel in
vette letters « gerechtelijk herstel », in vier dagbladen
naar hun keus, zoniet door de Rechtbank aan te duiden,
dit op kosten van verweerder, verhaalbaar op eenvoudige
vertoon van de facturen van de drukkers of uitgevers ;

Overwegende dat het blijkt uit de overeenkomst de
dato 17 december 1953 en de algemene vergadering van
16 december 1958, voorgebracht door aanleggers dat eer-
ste aanlegster de alleenverkooprechtigde is voor België
van de produkten van het duitse merk « Grundig », zijnde
hoofdzakelijk « radio- televisie- en bandopnameapparaten »,
en dat zij als dusdanig in België een verkoopsorganisatie
heeft opgebouwd, waarvan tweede aanlegster als officiële
Grundig-verdeler deel uitmaakt ;

Geldigheid van de exclusiviteitsovereenkomst ten aan-
zien van artikel 85 van het E.E.G.-verdrag ;

Overwegende dat verweerder de nietigheid van de ex-
clusiviteits-overeenkomst, afgesloten door eerste aanleg-
ster, opwerpt, zich steunende op artikel 85 van het E.E.G.-
verdrag ;

Overwegende dat artikel 85 van het E.E.G.-verdrag
dient toegelicht door twee recente arresten van het Hof
der Europese Gemeenschappen te Luxemburg in zake
Machinebau-Ulm (30 juni 1966), en Grundig-Consten
(13 juli 1966), gepubliceerd in de « Recueil de la Juris-
prudence de la Cour », bladz. 338 en 430 ; dat voor wat
betreft de zaak Grundig, betreffende de exclusiviteits-
overeenkomst met Consten, het Hof beslist heeft in vol-
gende termen : « ... que l'infraction... ne réside pas dans
l'engagement de Grundig de ne livrer directement en
France qu'à Consten ; que cette infraction découle des
clauses qui, s'ajoutant à l'octroi de cette exclusivité ten-
dant à entraver, sur la base du droit interne, les impor-
tations parallèles de produits Grundig en France en fa-
veur du concessionnaire exclusif ; que la nullité de plein
droit édictée par l'article 85 - par. 2, s'applique aux seuls
éléments de l'accord frappés par l'interdiction (ou à l'ac-
cord dans son ensemble si ces éléments n'apparaissent
par séparables de l'accord lui-même) ;

Overwegende dat ingevolge deze beslissingen, de Com-
missie van de E.E.G.-Organisatie haar eigen leerstellingen
heeft herzien en op 22 maart 1967, een verordening geno-
men heeft waardoor alle exclusiviteits-overeenkomsten
van het verbod van artikel 85 - lid. 1, vrijgesteld worden
mits ze er niet toe strekken de zogenaamde nevenimport
te verhinderen (art. 3) ; dat bovendien naar luid van arti-
kel 4 de overeenkomsten bestaande voor 13 maart 1962 in
zulke zin moeten gewijzigd worden voor 2 augustus 1967,
dat zij aan de voorwaarden voldoen die gesteld worden in
het reglement van de Commissie ;

Dat de vrijstelling met terugwerkende kracht ingaat
voor wat de « oude » overeenkomsten betreft onder voor-
waarde dat de aanmelding ervan geschied is voor één
februari 1963 ;

Overwegende dat het blijkt uit de stukken voorge-
bracht door aanleggers dat de aanmelding van de ex-
clusiviteits-overeenkomst geschiedde op 29 januari 1963 en
dat het Grundig Verkaufs-G.M.B.H. aan eerste aanlegster
op 19 januari 1967 bekend maakte dat tijdens de bespre-
king, die plaats had met beampten van de E.E.G.-Com-
missie, de firma Grundig zich bereid verklaarde er aan te
verzaken nog een zogenaamde gebiedbescherming van de
in België en Luxemburg bestaande alleen-verkooprechten
in te roepen, dit wil zeggen, dat zij verzaakt aan de be-
strijding van nevenimporten op grond van exportverboden
of merkenrechten ; dat ingevolge deze verzaking, de firma
Grundig terzelfdertijd liet weten dat vanzelfsprekend de
tussen deze firma en eerste aanlegster bestaande levens-
verhouding — met betrekking tot België, voor zover dit
concurrentieel rechterlijk relevant is, zich voortaan be-
perkt tot de verplichting uitsluitend te leveren aan eerste
aanlegster in België en Luxemburg ;

Overwegende dat artikel 85 van het E.E.G.-verdrag en
de daaropvolgende rechtspraak van het Hof der Europese
Gemeenschappen en de verordening genomen door de
Commissie van de E.E.G., derhalve de firma Grundig en
eerste aanlegster verplicht hebben hun initiale overeen-
komsten grondig te wijzigen. Dat de Rechtbank de nietig-
heid van deze overeenkomst niet dient uit te spreken,
maar de daden van oneerlijke mededinging moet onder-
zoeken ten aanzien van de gewijzigde verplichtingen tus-
sen de firma Grundig en eerste aanlegster ;

Overwegende dat de Rechtbank derhalve dient te on-
derzoeken in hoeverre de aangeklaagde daden van oneer-
lijke mededinging, de verkoopsorganisatie die blijft be-

staan, hebben benadeeld, voor zover deze handelingen niet bestaan of direct af te leiden zijn uit de nevenimport zelf; dat deze zienswijze uitdrukkelijk werd medegedeeld door de Directeur-Generaal van concurrentie van de E.E.G.-Commissie aan een firma die klacht had nedergelegd tegen eerste aanlegster;

Ten gronde :

Overwegende dat een aantal reklaambladen van maart en april 1966 door aanleggers worden voorgebracht, waarin verweerder vergelijkende tabellen heeft laten verschijnen tussen zijn prijzen en de prijzen die door aanleggers worden toegepast; dat in dezelfde Reklaambladen de prijsvergelijking voorafgegaan wordt door de volgende slagzinnen: « Hoe komt het dat Vermeer-Thys, maar ook dan alleen Vermeer-Thys en niemand anders 30 % korting kan geven op alle bandopnemers van de beste merken, zoals Philips, A.E.G., Grundig, Telefunken. Hoe komt dat? Omdat Vermeer-Thys geen bandopnemers koopt in België! Wij kopen van geen Belgische grossisten! Wij kopen van geen officiële verdelers! Neen! Wij kopen rechtstreeks in Duitsland!! Daarom kunnen wij 30 % afslag geven en niemand anders!! »

Overwegende dat de verwijzing naar al dan niet bij naam of merk vernoemde concurrerende personen, ondernemingen, goederen of winsten slechts toegelaten is indien zij volstrekt onmisbaar is; dat het toegelaten is wanneer handelaars verplicht zijn hiertoe over te gaan, bij voorbeeld wanneer zij onderdelen van wel bepaalde merken te koop aanbieden;

Overwegende dat het nochtans geenszins bewezen is, dat verweerder om het rechtmatig resultaat van zijn eigen arbeid, het is te zeggen, zijn eventuele gunstiger verkoopsmogelijkheden met betrekking tot de produkten van het merk Grundig verstaanbaar te kunnen maken, verplicht is de prijzen en de activiteit van de concurrerende verkooporganisaties van aanleggers daarbij te moeten betrekken; dat zelfs indien de verwijzing onmisbaar is, door rechtsleer en rechtspraak vereist wordt dat ze op loyale en on dubbelzinnige wijze zou geschieden en zonder vergezeld te gaan van vermeldingen of uitdrukkingen van aard om schade te berokkenen aan de naam of het merk, waarnaar verwezen wordt;

Overwegende dat de aangeklaagde slagzinnen, zoals zij voorkomen in de reklaambladen, ongetwijfeld een ongeoorloofde aftakeling uitmaken van de verkooporganisatie van de Grundig-apparaten in België; dat inderdaad deze slagzinnen doen veronderstellen dat de officiële verdelers schromelijk overdreven winsten zouden nemen, dan wanneer de door hen toegepaste prijzen vastgesteld werden in volkomen overeenstemming met de wettelijke voorschriften; dat deze slagzinnen ten onrechte aan het publiek de indruk geven dat verweerder een economische superioriteit bezit, dan wanneer het uit de behandeling van andere zaken is gebleken dat hij slechts in staat is de aangekondigde kortingen toe te passen, ten gevolge van massale inkopen bij opruiming, falend of andere dergelijke gebeurtenissen. (Zie Rechtbank - Turnhout, 15-2-1967, R. W. 1534 en volg.);

Overwegende dat, ofschoon de naam van aanleggers niet vernoemd wordt in de aangeklaagde publicaties, aanleggers nochtans onder de benaming « De Belgische Grossisten en Officiële Verdelers » op voldoende wijze worden aangeduid, als een categorie van concurrerende firma's, die hierdoor het slachtoffer worden van oneerlijke mededinging;

Overwegende dat, na de aftakelende slagzinnen, als voorbeeld, vergelijkende tabellen van de prijzen, die toegepast worden door verweerder en de concurrentie, worden aangegeven; dat, indien volgens een gevestigde rechtspraak, het louter feit van vergelijkende prijstabellen

op te stellen in advertentie-bladen, als een daad van ongeoorloofde mededinging wordt beschouwd; zelfs zo de gepubliceerde prijzen juist zijn, vormen deze tabellen wanneer zij samen met hoger aangehaalde slagzinnen gepubliceerd zijn, ongetwijfeld een element dat van aard is de verantwoordelijkheid van verweerder te verzwaren (zie Beroep Brussel, 2 nov. 1966, en kortgeding Rechtbank Turnhout, 26 mei 1966 - R. W. 1966-67, 1337 en 1342);

Overwegende dat, waar tweede aanlegster deel uitmaakt van de verkooporganisatie Grundig, hij er ook belang bij heeft om zijn normale handelsactiviteit te kunnen uitoefenen, dat deze organisatie niet zou aangevallen worden; dat de vordering derhalve ook gegrond is voor wat tweede aanlegster betreft;

Bedrag van de schade :

Overwegende dat verweerder terecht doet opmerken, dat de publicaties na de dagvaarding verschenen, op geen enkele wijze het voorwerp van het huidig geding kunnen uitmaken;

Overwegende dat aanleggers ongetwijfeld door de oneerlijke concurrentie gevoerd door verweerder, schade hebben geleden;

Overwegende dat nochtans bij gemis aan voldoende en juiste gegevens, de rechtbank slechts een schade ex aequo et bono kan bepalen; dat een schade van twintig duizend frank, voor wat eerste aanlegster, en vijf duizend frank voor wat tweede aanlegster betreft, als billijk voorkomt;

Om deze beweegredenen :

Gezien artikels 2, 34, 36, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935,

De Rechtbank,

zetelende inzake van koophandel, gehoord partijen in hun middelen en besluiten, vonnissende op tegenspraak:

Zegt voor recht, dat verweerder zich plichtig heeft gemaakt aan oneerlijke mededinging door in meerdere reklaambladen van maart en april 1966 zes en zestig, een publiciteit te laten verschijnen: 1°) welke vergelijkende tabellen bevat tussen officiële Belgische verkoopprijzen van het merk Grundig en de beweerdelijk door hem gevoerde prijzen; 2°) en waarin bovendien deze vergelijkende prijstabellen voorafgegaan worden door afbrekende slagzinnen zoals: « Hoe komt het dat Vermeer-Thys maar dan ook alleen Vermeer-Thys en niemand anders 30 % korting kan geven op alle bandopnemers van de beste merken zoals Philips, A.E.G., Grundig, Telefunken!! Hoe komt dat?? Omdat Vermeer-Thys geen bandopnemers koopt in België! Wij kopen van geen Belgische grossisten? Wij kopen van geen officiële verdelers! Neen! Wij kopen rechtstreeks in Duitsland! Daarom kunnen wij 30 % afslag geven en niemand anders!! ».

Legt derhalve verbod op zich nog aan dergelijke publiciteit en aanbiedingen over te leveren;

Zegt voor recht, dat verweerder zowel de goede faam als het aanzien van elk van aanleggers onrechtmatig gekrenkt heeft!

Veroordeelt dienvolgens verweerder, bij wijze van schadevergoeding, te betalen aan eerste aanlegger, de som van twintig duizend frank, en aan tweede aanlegster, de som van vijf duizend frank, te vermeerderen met de gerechtelijke intresten;

Machtigt aanleggers het beschikkend gedeelte van het vonnis, onder de titel « Gerechtelijk Herstel », te publiceren in elk van de onderstaande reklaambladen: « Advertentie », de vijf uitgaven, reklaamblad « Groot Gent », en reklaamblad « De Mechelse Post », — dit op kosten van verweerder, verhaalbaar op eenvoudig vertoon van de facturen van de drukkers of uitgevers;

Veroordeelt verweerder tot de kosten van het geding, deze kosten belopende in het geheel tot op heden: twee duizend drie honderd zes en vijftig frank;

Verklaart dit vonnis uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande alle verhaal en zonder borgstelling.

BOEKBESPREKING

Mr. L.J. Brinkhorst en Mr. R.H. Lauwaars., Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap. — Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. — Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie. — Nederlandse Staatswetten., Editie Schuurman & Jordens, 1967, nrs 157, 158 en 159, Zwolle, Tjeenk Willink.

In de bekende reeks Nederlandse Staatswetten, Editie Schuurman en Jordens, uitgegeven door W.E.J. Tjeenk Willink te Zwolle, zijn pas de nummers 157, 158 en 159 verschenen. Deze nummers, bijgewerkt tot 1 januari 1967, werden opgesteld onder de redactie van Mr. O.J. Brinkhorst, hoogleraar Europees Recht aan de Rijksuniversiteit te Groningen en Mr. R.H. Lauwaars, wetenschappelijk medewerker van het Europa Instituut te Leiden. Zij behelzen respectievelijk de tekst van het E.E.G.-Verdrag, het E.G.K.S.-Verdrag en E.G.A.-Verdrag telkens met bijhorende documenten en een artikels- en onderwerpsgewijs overzicht van de belangrijkste uitvoeringsbesluiten.

Nummer 157 gewijd aan het E.E.G.-Verdrag bevat 535 blz. Naast de Nederlandse tekst van het Verdrag zijn o.a. opgenomen de Nederlandse tekst van de bij het Verdrag behorende lijsten en Protocollen; van de Associatieovereenkomsten met Griekenland, de Afrikaanse Staten en Madagascarië, Turkije en Nigeria; van het Besluit van de Raad van 25 februari 1964 inzake de associatie van de Landen en Gebieden Overzee met de E.E.G.; van het Ambtenarenstatuut en het Reglement voor Procesvoering van het Hof van Justitie en last but not least van het Fusieverdrag. De voornaamste uitvoeringsbesluiten genomen door de instellingen van de Gemeenschap werden artikelsgewijs en aan het einde (blz. 532-535) ook onderwerpsgewijs aangestipt met verwijzing naar de vindplaats in het Publicatieblad. Opgenomen zijn alle besluiten met een algemene en meer blijvende betekenis alsmede besluiten welke de gevarieerdheid van de activiteiten van de instellingen aantonen of een bijzondere toepassing van een Verdragsbepaling inhouden. Bovendien is de in Nederland aan het Verdrag gegeven uitvoering vermeld, voor zover deze door middel van wettelijke maatregelen is geschied.

De minder omvangrijke nummers 158 en 159 gewijd aan het E.G.K.S. resp. E.G.A. Verdrag zijn volgens dezelfde maatstaven opgesteld. Omdat, anders dan voor de twee andere Verdragen, slechts de Franse tekst van het E.G.K.S.-Verdrag verbindend is, is dat Verdrag zowel in het Frans als in het Nederlands opgenomen.

De drie besproken uitgaven vormen samen een eerste deel. Voor elk van deze uitgaven mag immers nog, zoals de auteurs aankondigen in het Voorwoord van nr 158, een tweede deel worden verwacht houdende annotaties op de thans gepubliceerde teksten. De naam van de auteurs en de degelijkheid van de besproken tekstuutgaven doen ons reikhalzend uitkijken naar dit aangekondigde tweede deel.

Tot besluit een aangename verrassing: het zo onmisbaar werkinstrument dat de auteurs ons hebben bezorgd, is verkrijgbaar tegen de prijs van 7.50; 4.50 resp. 4.50 gulden hetzij 16.50 gulden voor een totaal van 1089 keurig gedrukte bladzijden.

W. Van Gerven.

BALIELEVEN

Documentatiecentrum CREDOC

Beslissing van de Raad der Orde der Balie van Antwerpen

In zijn zitting van 20 februari l.l., heeft de Raad der Orde der Balie van Antwerpen, in verband met het Centrum voor Rechtsdocumentatie CREDOC, de hiernavolgende beslissing genomen.

Beslissing

De Raad van de Orde:

Gehoord in zijn zitting van 6 februari 1967, het verslag van de Heer Stafhouder betreffende de evolutie die het plan tot oprichting van een wetenschappelijk juridisch documentatiecentrum met behulp van elektronische apparatuur tijdens de voorbije maanden heeft gekend;

Gehoord tevens zijn verslag betreffende de besprekingen die aan dit probleem gewijd werden in de vergadering van de Stafhouders van het land van 8 december 1966;

Kennis genomen hebbende van

a) de beslissing door de Stafhouders van het land genomen in hun vergadering voornoemd en waarbij zij er zich toe beperkten:

- 1) de oprichting op initiatief van het Verbond van Belgische Advocaten en van het Koninklijk Verbond van Notarissen van het «Centrum voor juridische documentatie», onder de vorm van een vereniging zonder winstoogmerken, die op 20 december 1966 zou gesticht worden, aan te bevelen;
- 2) de voortzetting van de bemoeiingen bij de Heer Minister van Justitie ten einde de magistratuur hierbij te betrekken, aan te moedigen;

b) de statuten van de inmiddels opgerichte vereniging zonder winstoogmerken «Centrum voor Rechtsdocumentatie — Credoc», waarvan de stichtingsakte verleend werd op 16 januari 1967 door het ambt van Mr. P. Van Halteren, notaris te Brussel.

Stelt vast dat de Stafhouders van het land in hun voormelde vergadering dd. 8 december 1966 gemeend hebben niet te kunnen ingaan op het voorstel een beslissing goed te keuren die inhield dat zij de Balies van het land aanzeten om

- 1) bij te dragen in de kosten van de oprichting van het Centrum door verhoging van de bijdragen die zij per advocaat aan het Verbond betalen, welke bijdrage zou berekend worden in evenredigheid met de behoeften van het Centrum.
- 2) een afgevaardigde aan te duiden voor de vergadering waarop het bedrag van deze verhoging zal vastgesteld worden en die zal plaats hebben in de loop van de maand januari 1967.

Betreurt dat de stichters van de V.Z.W. Credoc het niet nodig geoordeeld hebben vooraf het ontwerp van statuten van de opgerichte vereniging zonder winstoogmerken mede te delen aan de heren Stafhouders en aldus, door hun bemiddeling, aan de Raden van de Orde van de verschillende Balies van het land, zulks des te meer daar waar voor deze Balies en haar leden aanzienlijke financiële belangen op het spel staan;

Betwijfelt trouwens de wettelijkheid en rechtsgeldigheid van verschillende bepalingen van bewuste statuten, inzonderheid van die welke betrekking hebben op de verkrijging van het lidmaatschap van de nieuw gestichte vereniging zonder winstoogmerken;

Acht de Balie van Antwerpen dan ook geenszins gebonden noch door de stichting van bewuste vereniging zonder winstoogmerken, noch door haar statuten en zulks

noch als Balie in haar geheel genomen, noch in hoofde van de persoon van haar leden;

Deelt de bekommernis van diegenen die begaan zijn met het ernstig probleem van een degelijke, doelmatige en rationele rechtsdocumentatie en met dat van de oplossingen die er kunnen en moeten aan gegeven worden;

Verklaart zich steeds graag bereid tot het steunen en aanmoedigen van alle initiatieven die beogen een oplossing te brengen voor het bewuste probleem, met dit enig doch belangrijk voorbehoud dat de vooropgestelde maatregelen als verantwoord voorkomen en de financiële inspanningen die er voor gevraagd worden — vooral wanneer ze aanzienlijk zijn, zoals ten deze het geval is — in verhouding zijn tot het praktisch nut dat ze zullen opleveren en met de bestaande en onvoorzienbare financiële mogelijkheden van de Balie en van haar leden;

Stipt in dit verband aan dat vooralsnog, volgens de gegevens die ter beschikking staan, de doelmatigheid van de aanwending van ordinateuren voor het aanleggen van een juridische documentatie, door niets bewezen is, terwijl de oprichting van het bewuste Centrum en de daarvoor gevorderde financiële inspanningen in hoofdzaak zo niet uitsluitend gemotiveerd worden door algemene beschouwingen die er zich toe beperken de noodzakelijkheid te beklemtonen van een documentatiecentrum en de aanwending van elektronische apparatuur daarvoor aan te prijzen, dit alles evenwel zonder de uitvoerbaarheid en het praktisch nut daarvan naar behoren te onderzoeken, laat staan aan te tonen en te bewijzen;

Meent dat bovendien in de huidige stand van zaken ten deze niet de minste waarborgen aanwezig zijn voor een degelijke, juridisch en technisch verantwoorde en betrouwbare uitvoering van het voorbereidend werk, inzonderheid het overbrengen van de juridische materie op de voor de elektronische apparatuur noodzakelijke ponskaarten, waarvoor de jarenlange, volgehouden studie-arbeid onontbeerlijk is van uitstekende, onderlegde en ervaren juristen van het hoogste gehalte;

Beklemt dat, om te komen tot de inrichting van een juridische documentatiedienst door middel van cybernetica, bij herhaling werd aangetoond dat het noodzakelijk zou zijn het recht volledig te herdenken en een volkomen nieuwe klassificatie uit te werken, zodanig dat ieder geval van wetgeving of jurisprudentie grondig in zijn samenstellende elementen dient te worden ontleed, die ieder afzonderlijk op ponskaarten moeten worden overgebracht, wijl elk geval afzonderlijk langs alle zijden moet kunnen benaderd worden zodat al de ideeën in hun enkelvoudige samenstellende elementen moeten ontleed worden opdat ze voor verwerking door het elektronisch brein vatbaar zouden zijn;

Herinnert er aan dat ter gelegenheid van verschillende wetenschappelijke congressen, vooraanstaande en ervaren specialisten in de cybernetica zich steeds met het grootste voorbehoud hebben uitgelaten over de mogelijkheden om een juridisch documentatiecentrum door middel van ordinateuren op te richten en daarbij telkens gewezen hebben 1) enerzijds op de belangrijke nadelen van het systeem, waaronder vooral de kostprijs van de apparatuur en de enorme moeilijkheden die noodzakelijkerwijze zouden gepaard gaan met de codificatie van de bestaande teksten en beslissingen en de onberekenbare tijd die nodig zou zijn om de trefwoorden vast te stellen en om de casussen aan het elektronisch brein te dikteren en 2) anderzijds op het feit dat men zich nog steeds zeer ernstig moet afvragen of het invoeren van het systeem wel enig praktisch nut en een merkelijke tijdswinst zou meebrengen;

Neemt verder akte van het feit dat het trouwens in de bedoeling van de oprichters blijkt te liggen in de eerste plaats het burgerlijk recht aan de ordinateuren toe te vertrouwen, wat ongetwijfeld de rechtstak is waarvoor de

noodwendigheid van een dergelijke elektronische documentatiedienst zich het minst, zelfs nauwelijks laat gevoelen;

Wijst er op dat de advocatuur andere en meer dringende noden heeft waaraan zonder verwijl zou moeten verholpen worden, zoals een meer rationele organisatie van de rechtsbedeling die er mede zou op gericht zijn de leden van de Balie tijdverlies en tijdrovend nutteloos administratief werk te besparen, evenals de decentralisatie van zekere hogere rechtsmachten, terwijl aan de hier besproken behoefte aan een gemakkelijk te raadplegen en doelmatig georganiseerde documentatiedienst kan tegemoet gekomen worden door andere afdoende middelen die met aanzienlijk geringere onkosten zouden gepaard gaan;

Suggereert in dit verband de uitgave — naar het voorbeeld van wat in het buitenland, inzonderheid in Nederland geschiedt — van publicaties, minstens in beide landstalen gesteld, die de tekst van alle nieuw uitgevaardigde wettelijke en reglementaire bepalingen ter beschikking zouden stellen binnen de veertien dagen volgende op de maand van hun uitvaardiging, alsmede de samenvatting van de rechtspraak die in de verschillende tijdschriften werd gepubliceerd, dit alles degelijk geklasseerd, met talrijke onderverdelingen volgens een systeem van rationeel en oordeelkundig gekozen trefwoorden;

Verwijst in dit verband naar de verplichting die de staat heeft om aan zijn onderhorigen het recht, met inbegrip van de regels die door de rechtspraak zijn vastgelegd op een degelijke, bevattelijke, gemakkelijk te raadplegen wijze bekend te maken, welke verplichting in de eerste plaats bestaat ten opzichte van de leden van de balie aan wie in de samenleving de taak is opgedragen de rechtsonderhorige en de rechter in te lichten omtrent de stand van het recht, des te meer daar waar die taak in niet onbelangrijke mate wordt bezwaard door de ingewikkelde wetgeving en reglementering, alsmede de talrijke verplichtingen die aan de balie ten opzichte van de gemeenschap worden opgelegd, zoals de kosteloze raadpleging, de matiging van de honoraria in zeer vele gevallen om ze aan te passen aan de financiële mogelijkheden van de client en het gering geldelijk belang van het geschil — waar het dan toch gaat om de bescherming van een recht — de verdediging voor de krijgsgerechten en de jeugdrechtbanken en dergelijke meer;

Oordeelt het in dit verband onverantwoord in de huidige stand van zaken, op grond van de hierboven ontwikkelde overwegingen bij ontstentenis van enige redelijke verwachting op enig praktisch resultaat en reël nut voor de balie van het in te richten documentatiecentrum, alleszins bij ontstentenis van enige redelijke waarborg in dit verband, en in ieder geval bij afwezigheid van enige waarborg van doelmatigheid van de voorgenoemde werkwijze bij de uitbouw van het centrum, de belangrijke financiële verplichtingen aan te gaan die aan de oprichting en uitrusting van het centrum verbonden zijn en de daaruit voortspruitende niet onbelangrijke financiële lasten aan de leden van de Orde op te leggen;

Redenen waarom de Raad beslist, met eenparigheid,

- 1) geen enkele financiële verbintenis te kunnen aangaan in verband met, noch naar aanleiding van de oprichting van de V.Z.W. «Centrum voor Rechtsdocumentatie - Credoc» en bijgevolg iedere verplichting van de hand te wijzen tot betaling van enige bijdrage, van welke aard of onder welke vorm ook, in de onkosten van oprichting, werking, uitrusting allerhande zowel van de bewuste vereniging zonder winstoogmerken als van het door haar in te richten centrum
- 2) tot zijn spijt gebeurlijk in overweging te zullen moeten nemen een einde te stellen aan de aansluiting van de Antwerpse balie in globo bij het Verbond der Bel-

gische advocaten, zodra zou blijken dat, ingevolge bewuste aansluiting, bij toepassing van art. 5 en 9 van de statuten der V.W.O. Credoc de balie in globo als toetredend lid tot betaling van een bijdrage voor haar leden zou gehouden zijn;

- 3) bij voorbaat iedere oplossing te verwerpen die zou gesteund zijn op een automatisch of opgedrongen lidmaatschap, hetzij van de balie in globo, hetzij van haar leden of die een dergelijk lidmaatschap zou insluiten; En gaat over tot de dagorde.

Verbond van Belgische Advocaten.

Congres te Tournai 30 septmber 1967
(beknopt verslag)

Het was onder een zuiderse, azuurblauwe hemel dat talrijke confraters uit het gehele land de reis naar Tournai ondernamen voor het jaarlijks congres van het Verbond, om er vanaf 10 u. 's morgens al dan niet in gezelschap van hun dame — bijzonder hartelijk te worden ontvangen door de flinke équipe Doornikse advocaten, die — onder leiding van hun oud-staffhouder Chevalier, — werkelijk op een meesterlijke wijze het programma van deze dag hadden georganiseerd en voor een vlot en aangenaam verloop zorgden.

De heer oud-staffhouder Platteau verwelkomde, namens de Doornikse staffhouder Pary en de balie, de congressisten, waarna oud-voorzitter van het Verbond Mr. Thevenet de voorzitterszetel innam om de vergadering te leiden, gezien de betreurde afwezigheid van voorzitter Achiel De Gryse, — door een ongeval belet, — aan wie door de aanwezigen prompt een telegram met beste wensen werd geadresseerd.

Mr. Thevenet herdacht dan het overlijden van voorzitter John Collard (Liège) ondervoorzitters Stas (Tongeren) en Marcel Jansen (Brussel), groette de vertegenwoordigers van de vreemde balies (Nederland, Luxemburg, Frankrijk) en liet dan op een merkwaardig democratische wijze overgaan tot de statuair verkiezing van een nieuwe voorzitter (Mr. Alphonse Servais, Mons), twee ondervoorzitters (Mr. Chevalier, Tournai en Aendekerk-Liège) en leden van het bureau (Mrs Magda Sabbe-Brugge en Robert Kerckhofs-Namur).

Dit alles na een verslag over de activiteiten van het verbond gedurende het voorbije jaar (toetreding van alle balies - Credoc) De nieuwe voorzitter nam daarop onmiddellijk de leiding van de vergadering, met de gebruikelijke dankwoorden en ontvouwde zijn programma waarbij vooral het accent werd gelegd op de inspanning die zal worden gedaan om de toegang voor de jongeren tot de balie gemakkelijker te maken, op wens van het bureau om de jonge advocaten nader bij de activiteiten van het Verbond te betrekken, en op het inrichten van een bestendig en goed georganiseerd secretariaat, hetgeen slechts kan worden verwezenlijkt, zo de bijdrage van alle advocaten in dit land op basis van (de belachelijke som van) 200 fr. per jaar wordt verworven, hetgeen nadien zou blijken niet zo vlot te kunnen worden bereikt.

Zijn (veel te lange) rede in het Frans, werd dan door de nieuwe voorzitter nog eens in het Nederlands (?) herhaald, waarna de algemene secretaris van het Verbond Mr. Pierre Ronse het jaarverslag bracht in het Nederlands.

Tenslotte (het middaguur was reeds lang voorbij) kreeg de heer Advocaat-Generaal Krings, koninklijk commissaris voor de gerechtelijke hervorming, het woord om in een kort, doch kernachtig en wezenlijk betoog, de vergadering voor te lichten omtrent die problemen van de

gerechtelijke hervorming die uitsluitend de balie betreffen (vertegenwoordiging van de partijen in rechte — zogenaamde tarificatie van de erelonen — de tuchtraden van beroep en de nationale orde van advocaten). Het mag wel spijtig worden genoemd dat voor dit zeer positief gedeelte van het Congres niet een ruimer tijdsbestek kon worden voorbehouden.

Kort na 13 u. werden de congressisten, — de perfecte organisatie van het Doornikse comité geprezen —, afgeleverd voor het hotel, waar ze de dames die intussen de stad met haar kunstschaten grondig hadden leren kennen, aan de dis konden terugvinden.

Het gezellig tafelen was er wel de oorzaak van dat de namiddagzitting — met een nog meer geladen programma — slechts heel wat later dan voorzien kon aanvangen.

Mr. C. Bernard, algemeen schatbewaarder van het Verbond bracht het bilan 1966 en het budget 1968 voor en, toen tot de stemming over de goedkeuring, vooral van de begroting 1968, diende te worden overgegaan, ontstond een korte discussie, waaruit tenslotte enkel bleek dat sommige confraters wel zouden willen dat de Federatie — representatief zoals zij alleen is — een degelijke en grote activiteit ontwikkelt, doch weigerig staan tegenover iedere ernstige bijdrage om dit mogelijk te maken (wat betalen arbeiders, bedienden en andere vaklui aan hun beroepsorganisaties? en de andere intellectuele beroepen?). Gelukkig geldt het hier uitzonderingen, doch dan belangrijke, op de algemene regel.

Tenslotte kon het tweede voornaam onderwerp, van dit congres worden aangesneden: de voorzitterstafel werd ingenomen (overrompeld) door de ploeg van Credoc met de bereidwillige vertalers, Mrs. Van Eecke en Bauters (Brussel).

Mrs. De Surray en Houtart (Bruxelles) brachten dan een zeer interessante algemene uiteenzetting over het opzet van dit revolutionair documentatiecentrum, door het Verbond van Belgische Advocaten samen met de Federatie van Belgische Notarissen opgericht, en kondigden o.m. een proef aan einde november 1967 in verschillende gerechtelijke centra, in verband waarmede nu de voorbereiding geschiedt (het volledig B.W., De Page en 6 verhandelingen van de Algemene Practische Rechtsverzameling worden in de ordinator gebracht).

Het machine zal dan nopens een deel van deze stof reeds kunnen worden geconsulteerd.

De derde man, de heer ingenieur Vallais, sprak dan, als techniek, met vakkennis doch ook zeer geestdriftig, over de werking en de onbeperkte mogelijkheden van de Credoc-machine, die vlug, zeker en economisch de gegevens zal kunnen verschaffen, die aan de advocaat meevens toelaten op een efficiënte wijze zijn beroep te behartigen.

Te halfzes, op de receptie namens de magistraat van Tournai in het museum van de Rue des Carmes, vernamen wij van onze dames dat zij bij hun bezoek ten kastele van graaf du Chastel de la Howardies op champagne waren vergast.

Voor thee was er geen tijd meer en hetgeen het stadsbestuur bood, na voorlezing van conclusies in verband met het congres door de confrater-schepen van schone kunsten, gaf zeker de doorslag voor ieder van de deelnemers om elk voor zichzelf een de stad en de balie Tournai gunstig vonnis te vellen, na een rijkelijk gevulde en wel geslaagde dag. Er bleef toen nog wat tijd voor nadere kennismaking, zowel voor de liefhebbers van archeologie als voor deze die de menselijke contacten op prijs stellen. Sommige confraters vonden zelfs de mogelijkheid in het museum een beperkte interbalie-voetbalmatch te organiseren.

Het was tenslotte merkwaardig hoe het aantal congressisten in de loop van de dag, en van de namiddag zelfs, was aangegroeid. Niet te verwonderen nochtans, waar het orgelpunt van deze dag was een luisterrijk banket en dansavond in Alta Ripa te Outryve. Er werd geen hoofd op tafel gezet.

P. B.

Vlaamse Conferentie der balie van Antwerpen

De Vlaamse Conferentie der balie van Antwerpen zal haar plechtige openingszitting houden op zaterdag 28 oktober a.s. in de Assisenzaal van het Gerechtsgebouw.

De Openingsredenaar is Mr. Jan Lenaerts, die zal handelen over: « 20 jaar later: Terugblik op een repressie ».

MEDEDELINGEN

Vrije Universiteit te Brussel

De Vrije Universiteit te Brussel meldt de vacature van de volgende colleges aan de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van 1 oktober 1968 af:

- « Luxemburgs staatsrecht en privaatrecht », in de Franse taal (45 u) (aanvullende cursus)
- « Praktische oefeningen in het Luxemburgs recht », in de Franse taal (voorebreidende cursus tot het staats-examen in het Groot-Hertogdom).

De kandidaten die wensen in aanmerking te komen om de bovenvermelde colleges te doceren worden verzocht een volledig curriculum vitae, voor 31 oktober 1967, aan de Heer Rector van de Universiteit, 50, F.D. Rooseveltlaan te Brussel 5, te laten geworden.

TIJDSCHRIFTEN

De Gemeente: jg. 1967 - nr. 9:

Godelaine A., De openbare bibliotheken, basiselement voor de culturele verheffing van het individu. — Wilson J. en Gille W., Het Koninklijk besluit van 13-12-1966 tot bepaling van het percentage van de toelagen voor de opbouw, de herconditionering, de uitrusting en de apparatuur van ziekenhuizen en van zekere voorwaarden waaronder ze worden verleend (Belgisch Staatsblad 16-12-1966). — Vanackere L., Stadsvuil-compost wel gewild!

Nederlands Juristenblad: jg. 1967 - nr. 31:

Funke A.P., Opmerkingen over de verhouding tussen relatieve en internationale (c.q. interregionale) bevoegdheid van de rechter in civiele procedures. — Fortuyn G.B., Aanmonsteringsbeleid. — Goudsmit H.R., Adoptieproblemen. — Luiking H.F.W., Nogmaals de titel Professor. — Scholten Y., Een belangrijke benoeming te Brussel. — Dorhout-Mees T.J., In memoriam E. Van Dievoet.

Nr 32:

Funke A.P., Opmerkingen over de verhouding tussen relatieve en internationale (c.q. interregionale) bevoegdheid van de rechter in civiele procedures. II (slot). —

Van der Veen, Th.L., Veel krachtiger bestrijding verkeersonveiligheid en verkeerswangedrag wordt noodzakelijk. Colijn A.J., Efficiëntie. — Les Radios-Pirates Interdites. — Van Raalte Th. Ph., Stoomnis.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie: jg. 1967 - nr. 4964:

Cahen, J.L.P., Geformaliseerde en feitelijke bezitsmacht bij roerend lichamelijk goed (II, slot). — Lubbers A.G., Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Erfrecht.

Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen: jg. 1967 - nr. 9:

Van Leeuwen L.M., Welvaartvaste pensioenen. — Van Hoorn J., De Nederlandse belegger in het buitenland: zijn fiscale status. — Van Els P.G.M., Coöperatiestatistiek. — Van Sasse Th. van Ysselst., Arbeidersparticipatie in ondernemingen. — Verandering.

Journal des Tribunaux: jg. 1967 - nr. 4585:

De le Court E., L'évolution de la chambre du conseil dans les lois pénales belges.

Res Publica: jg. 1967 - nr. 3:

Moulin L., Présentation. — Vidick G., Les partis politiques belges: démocratie ou oligarchie. — Dewachter W., The General Elections as a process of powerachievement in the Belgian Political System. — Claeyss-Ban Haegendoren., Party and Opposition formation in Belgium. — Van den Brande A., Elements for a Sociological Analysis of the Impact of the Main Conflicts on Belgian Political Life. — De Croo H.F., Le Parlement Belge, pouvoir de contrôle et de législation. — Van Hassel H., Politics and Public Servants in Belgium. — Orianne P., La politique provinciale et communale. — Cardon de Lichtbuer D., The Impact of European Integration on Belgian Politics.

Cahiers de Droit Européen: jg. 1967 - nr. 5:

Morera R. et Argan F., Les tendances actuelles en matière de brevet européen. — Mercier P., Le projet de convention du marché commun sur la procédure civile internationale et les États tiers. — De Fiumel H., Le caractère juridique des résolutions des organes du Conseil d'aide économique naturelle.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs): jg. 1967 - nr. 31:

Savatier R., Le juge dans la Cité française (fin).

Nr. 32:

Foulon-Piganiol C.I., Les premières orientations jurisprudentielles de l'article 220-1 du code civil.

Politische Vierteljahresschrift: jg. 1967 - nr. 3:

Friedrich C.J., De Verantwortung der Regierung in den Vereinigten Staaten, Grossbritannien und der Bundesrepublik. — Herz J.H., Auswirkungen des wissenschaftlich-technischen Prozesses auf die internationalen Beziehungen. — Breitling R., Meinungspolitik. — Public Relations.